

Analiza međusobnih veza turizma, terorizma i migracija

Marjanović, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:727489>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij

LUCIJA MARJANOVIĆ

**ANALIZA MEĐUSOBNIH VEZA TURIZMA, TERORIZMA I
MIGRACIJA**

**ANALYSIS OF THE INTERRELATIONSHIPS BETWEEN
TOURISM, TERRORISM AND MIGRATION**

Diplomski rad

Opatija, Srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij
Menadžment u turizmu

**ANALIZA MEĐUSOBNIH VEZA TURIZMA, TERORIZMA I
MIGRACIJA**

**ANALYSIS OF THE INTERRELATIONSHIPS BETWEEN
TOURISM, TERRORISM AND MIGRATION**

Diplomski rad

Kolegij: **Turizam, terorizam i migracije** Student: **Lucija Marjanović**

Mentor: **Izv. prof. dr. sc. Maja Nikšić Radić** Matični broj: **Ds3794**

Opatija, Srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Lucija Marjanović
(ime i prezime studenta)

Ds3794
(matični broj studenta)

Analiza međusobnih veza turizma, terorizma i migracija

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 2024

Potpis studenta

Sažetak

Ovaj diplomski rad bavi se istraživanjem međusobnih veza između turizma, terorizma i migracija, s naglaskom na specifične slučajeve terorističkih napada u europskim turističkim destinacijama, posebice napada u Bruxellesu 2016. godine. Rad analizira terorističke napade i njihov utjecaj na turizam, koji se ogleda u smanjenju broja posjeta i prihoda destinacija pogođenih takvim incidentima. Također, istražuje se uloga migracija u razvoju turističke ponude, pri čemu migracije mogu pozitivno utjecati na turizam kroz povećanje kulturne razmjene i diversifikaciju turističke ponude. Posebna pažnja posvećena je reakcijama sigurnosnih službi na terorističke prijetnje i njihovoj ulozi u oblikovanju percepcije sigurnosti među turistima. Cilj rada je pružiti temelj za razvoj sigurnosnih politika koje će zaštititi turizam od terorističkih prijetnji i optimalno iskoristiti pozitivne aspekte migracija. Rezultati istraživanja doprinose boljem razumijevanju složenih dinamika koje oblikuju suvremeni turizam te nude preporuke za očuvanje sigurnosti i održivi razvoj turizma unatoč globalnim izazovima. Rad naglašava važnost međunarodne suradnje i razmjene informacija u suočavanju s terorizmom i promoviranju održivog turizma.

Ključne riječi: turizam; terorizam; migracije; sigurnost; globalizacija

Sadržaj

UVOD	1
1. TEORIJSKA OSNOVA TERORIZMA	3
1.1. DEFINIRANJE TERORIZMA	3
1.2. POVIJESNI PREGLED TERORIZMA	5
1.3. VRSTE TERORIZMA	10
1.4. UZROCI TERORIZMA	12
2. TEORIJSKA OSNOVA MIGRACIJA	14
2.1. GLOBALNI PROBLEM MIGRACIJA	14
2.2. MODELI I VRSTE MIGRACIJA	18
2.3. TRENDOVI U MIGRIRANJU	19
3. POVEZANOST, MIGRACIJA, TERORIZMA I TURIZMA	29
3.1. POVEZANOST MIGRACIJA I TURIZMA	29
3.2. POVEZANOST TERORIZMA I TURIZMA	34
3.3. POVEZANOST TERORIZMA I MIGRACIJA	39
3.4. DOBA GLOBALNOG TURIZMA	40
4. POVEZANOST TURIZMA, TERORIZMA I MIGRACIJA: PRIMJER BRUXELLESA	44
5. DRŽAVNE MJERE ZAŠTITE TURIZMA OD TERORIZMA I MIGRACIJA	53
5.1. MJERE PROTIV TERORIZMA I MIGRACIJA	53
5.2. DRŽAVNE MJERE OPORAVKA TURIZMA NAKON KRIZE	54
ZAKLJUČAK	56
POPIS LITERATURE	57
POPIS ILUSTRACIJA:	66

UVOD

Turizam predstavlja fenomen koji generira značajne prihode, potiče zapošljavanje i doprinosi kulturnoj razmjeni. Međutim, terorizam i migracije često donose izazove koji mogu utjecati na percepciju sigurnosti destinacija te posljedično na turističku potražnju. Terorizam kao globalna prijetnja ima direktan utjecaj na sigurnost i stabilnost, dok migracije, koje su također globalni fenomen, mogu imati i pozitivne i negativne učinke na turističke destinacije. Povezanost između ovih fenomena zahtijeva detaljnu analizu kako bi se razumjele složene interakcije i kako bi se razvile strategije za održivi razvoj turizma unatoč sigurnosnim prijetnjama i migracijskim tokovima.

Problem istraživanja ovog diplomskog rada temelji se na potrebi za boljim razumijevanjem utjecaja terorizma i migracija na turizam. Konkretno, istraživanje se fokusira na teroristički napad koji se dogodio Bruxellesu 2016. godine i analizu njegovog učinaka na turizam te povezanost s migracijskim tokovima.

Predmet istraživanja uključuje analizu specifičnih terorističkih napada u Bruxellesu 2016. godine, s naglaskom na posljedice tih napada na turizam i širu zajednicu. Također se istražuju reakcije sigurnosnih službi na terorističke prijetnje, uključujući njihove strategije i mjere za očuvanje sigurnosti turista i lokalnog stanovništva. Uz to, analiza obuhvaća utjecaj migracijskih tokova na sigurnost turističkih destinacija, s posebnim naglaskom na percepciju sigurnosti među turistima.

Svrha ovog istraživanja je pružiti sveobuhvatan pregled međusobnih veza između turizma, terorizma i migracija te predložiti mjere koje bi mogle pomoći u smanjenju negativnih učinaka terorizma i optimalnom iskorištavanju pozitivnih aspekata migracija u turizmu. Ključne svrhe istraživanja su razumjeti kako migracijski procesi i terorističke aktivnosti utječu na sigurnost i percepciju turizma, istražiti kako reakcije sigurnosnih službi mogu oblikovati sigurnosne strategije u turizmu, pružiti temelje za razvoj sigurnosnih politika koje će zaštititi turizam od terorističkih prijetnji i negativnih aspekata migracija te analizirati kako migracije mogu obogatiti turističku ponudu kroz povećanje kulturne razmjene.

Ciljevi ovog istraživanja su višestruki i uključuju temeljitu analizu sigurnosnih strategija koje se primjenjuju u zaštiti turističkih destinacija od terorističkih prijetnji. Osim toga, istražuju se utjecaji terorističkih napada na percepciju sigurnosti među turistima i kako ti napadi utječu

na turističku potražnju. Poseban naglasak stavlja se na proučavanje uloge migracija u oblikovanju turističke ponude i potražnje, pri čemu se ispituju pozitivni učinci kulturne razmjene. Također, identificiraju se ključni izazovi s kojima se suočava turizam i sigurnosne službe u kontekstu terorističkih prijetnji i migracijskih tokova.

Na temelju definiranog problema istraživanja i ciljeva rada, postavljena je temeljna hipoteza koja obuhvaća osnovnu pretpostavku ovog istraživanja, kao i pomoćne hipoteze koje detaljnije razrađuju pojedine aspekte temeljne hipoteze.

Temeljna hipoteza (H0):

Terorizam i migracije imaju značajan utjecaj na potražnju za turizmom u europskim destinacijama, pri čemu terorizam ima negativan, a migracije mogu imati pozitivan utjecaj.

Ova temeljna hipoteza postavlja osnovni okvir istraživanja i obuhvaća međusobne odnose između terorizma, migracija i turizma u europskom kontekstu.

Pomoćne hipoteze:

- Pomoćna hipoteza 1 (H1): Terorizam ima značajan negativan utjecaj na turističku potražnju u pogođenim destinacijama, smanjujući broj dolazaka i prihoda turizma.
- Pomoćna hipoteza 2 (H2): Migracije mogu imati pozitivan utjecaj na razvoj turističke ponude kroz povećanje kulturne raznolikosti i obogaćivanje turističkih usluga u destinacijama.

U ovom istraživanju korištene su induktivna, deduktivna, metoda analize i deskriptivna metoda. Induktivna metoda omogućila je izvođenje općih zaključaka na temelju analize pojedinačnih slučajeva terorističkih napada i migracijskih tokova. Deduktivna metoda koristila se za provjeru hipoteza i donošenje specifičnih zaključaka iz općih teorijskih okvira. Metoda analize omogućila je raščlanjivanje složenih problema na jednostavnije dijelove kako bi se dobilo dublje razumijevanje utjecaja terorizma i migracija na turizam. Deskriptivna metoda služila je za temeljito opisivanje i dokumentiranje činjenica i procesa vezanih za terorizam, migracije i turizam, pružajući jasnu sliku o promatranim fenomenima.

Ovaj rad se sastoji od pet dijelova. Nakon uvoda, prva cjelina definira pojam terorizma, dok se u drugoj cjelini analizira pojam migracija. U trećem dijelu rada istražuje se povezanost turizma, terorizma i migracija kroz pregled relevantnih istraživanja uz primjer terorističkih napada u Bruxellesu 2016. godine. Slijedi poglavlje o državnim mjerama zaštite turizma od terorizma i migracija, nakon čega rad zaključuje sa sažetkom i popisom korištene literature te ilustracija.

1. TEORIJSKA OSNOVA TERORIZMA

U ovom poglavlju istražuju se tri ključna aspekta terorizma kako bi se razumio njegov složeni fenomen. Prvi dio bavi se definicijama terorizma, ističući razlike između terorizma i drugih oblika nasilja, te se fokusira na specifičnosti terorističkih djela. Drugi dio daje povijesni pregled terorizma, prateći njegove korijene i evoluciju kroz različite povijesne periode. Treći dio analizira različite vrste terorizma, pružajući pregled njihovih karakteristika i načina na koje se manifestiraju u suvremenom svijetu.

1.1. Definiranje terorizma

Pojam terorizam izveden je iz francuske riječi, "Terrorisme" i od latinske riječi "Terrere" što znači "uplašiti". Pojam terorističkog akta ima duboke povijesne korijene. Na primjer, tijekom povijesti, različite skupine neprestano su koristile čin terorizma jedni protiv drugih kako bi postigli različite političke ciljeve. Tako je terorizam postao tema aktivista za ljudska prava na globalnoj razini.¹

Prema definiciji, terorizam se opisuje kao prijetnja nasiljem od strane pojedinaca ili subnacionalnih skupina protiv civila radi ostvarivanja političkih ili društvenih ciljeva zastrašivanjem šire javnosti. Ova definicija razlikuje terorizam od drugih oblika nasilja, poput

---

¹ Imran, Muhammad & Nordin, Rohaida. (2019). Definitional Dilemma of "Terrorism" Under International Law. JURNAL UNDANG-UNDANG DAN MASYARAKAT, str. 35, Prema: A. Moghadam, et al, The Roots of Terrorism. Infobase Publishing, 2006. 5 J. Ciment, World Terrorism: an Encyclopedia of Political Violence from Ancient Times to the Post-9/11 era, Routledge, 2015.

neorganiziranih političkih nemira, nepolitičkih akata nasilja ili nasilne represije od strane vlasti, poznate kao državni terorizam.²

Prema ovoj definiciji, terorizam se razlikuje od neorganiziranih oblika nasilne politike, prosvjeda koji uključuju nered i nasilje gomile, nepolitičkih djela nasilja poput nasilnog zločina i pucnjave u školama, te nasilnih represija od strane vlasti, odnosno državnog terorizma poput mučenja. Ova jasna razgraničenja pomažu u boljem razumijevanju fenomena terorizma i njegovih karakteristika.³

Terorizam se, međutim, može preklapati s građanskim ratovima velikih razmjera, što znači da nedržavni akteri mogu pribjeći i terorizmu i konvencionalnijem gerilskom ratovanju u određenim sukobima istovremeno. Domaći terorizam definira se kao "domaći" tako da su mjesto događaja, meta i počinitelji svi iz iste zemlje, dok se transnacionalni terorizam odnosi na događaje koji prelaze granice više od jedne zemlje. Istaknuti primjeri transnacionalnog terorizma uključuju napade 11. rujna: počinitelji su potjecali iz nekoliko bliskoistočnih zemalja, dok su se napadi dogodili u Sjedinjenim Državama, pri čemu su tisuće američkih i neameričkih građana postale žrtvama.

Postoje različite strategije za rješavanje problema definiranja terorizma, uključujući: ispitivanje povijesti terorizma, analizu psihologije "terora", istraživanje oblika političkog nasilja koji se razlikuju od terorističkog nasilja, fokusiranje na sam teroristički čin te istraživanje karakteristika terorista. Ove različite perspektive pomažu u dubljem razumijevanju fenomena terorizma i pružaju širi kontekst za definiranje i suočavanje s tim problemom.⁴

Da bi se postigla sveobuhvatna i učinkovita definicija terorizma, ključno je istražiti svaku od njih i analizirati njihove različite komponente. Proučavanjem povijesti terorizma može se steći uvid u evoluciju pojma i kontekstualne čimbenike koji su utjecali na njegovo značenje tijekom vremena. Ova povijesna perspektiva može baciti svjetlo na to kako je koncept prilagođen bavljenju različitim oblicima političkog nasilja kroz povijest i može pružiti temelj za uspostavljanje kvalitetnije definicije.

Analiza psihologije "terora" pruža još jednu perspektivu jer istražuje emocionalni i psihološki utjecaj terorizma kako na izravne žrtve, tako i na društvo u cjelini. Razumijevanjem namjerno izazvanih psiholoških posljedica terorizma, možemo ga bolje razlikovati od drugih oblika

---

² Prema: British Journal of Political Science (2022), 52, 977–996, str. 979

³ Ibid.

⁴ Esmailzadeh, Y. (Svibanj 2023), Defining Terrorism: Debates, Challenges, and Opportunities, str. 15

političkog nasilja. Ovaj pristup može pomoći u rasvjetljavanju jedinstvenih aspekata terorizma koji ga čine posebnim i snažnim oblikom agresije.

Istraživanje različitih oblika političkog nasilja koji se razlikuju od terorističkog nasilja također je ključno za postavljanje jasne granice između terorizma i ostalih oblika nasilnih radnji. Iako svi oblici političkog nasilja mogu imati slične ciljeve, poput promicanja određenih ideologija ili postizanja određenih ciljeva, terorizam se izdvaja zbog svojih jedinstvenih taktika, ciljeva i motivacija.

U fokusiranju na sam teroristički čin omogućuje se više konkretan i objektivan pristup definiranju pojma. Analizom karakteristika terorističkih akata, kao što su njihova namjerna priroda, ciljanje civila i namjeravani psihološki učinak, možemo bolje razumjeti bit terorizma i stvoriti učinkovitiju definiciju. Ovaj pristup pomaže istaknuti ključne razlike između terorizma i drugih oblika političkog nasilja, što olakšava njihovo razlikovanje.

Na kraju, istraživanje karakteristika terorista može pružiti uvide u motivacije i ponašanja koja potiču pojedince ili grupe na sudjelovanje u terorizmu. Razumijevanjem zajedničkih osobina koje dijele teroristi, poput njihovih radikalnih ideologija ili pritužbi, možemo stvoriti definiciju koja priznaje složeni međuodnos između individualne motivacije i širih društvenih čimbenika.⁵

Prema međunarodnom pravu, definiranje terorizma važno je radi mogućnosti osude kršenja ljudskih prava, zaštite države i deliberativne politike, razlikovanja javnog i privatnog nasilja, te osiguranja međunarodnog mira i sigurnosti. Također bi pomoglo u zaštiti vrijednosti i interesa zajednice.⁶

Važno je napomenuti da općenito poteškoće u definiranju terorizma ovise o činjenici da za neke ljude terorizam predstavlja prijestup, dok je za druge to aktivnost koju je Bog dodijelio. Za neke je to način održavanja vlasti, dok je za druge opravdana akcija protiv ugnjetavanja; za jedne je to napad na mir i sigurnost, dok je za druge potraga za identitetom.⁷

1.2. Povijesni pregled terorizma

Pojam „terorizam“ prvi je put upotrijebljen i to u pozitivnom kontekstu, kako bi se opisao režim

---

⁵ Ibid. Str. 15-17.

⁶ The International Journal of Ethical Leadership, Vol. 2 (2013), Art. 15, str. 3

⁷ Gaswaga, Duncan (2013) "The Definition of Terrorism," The International Journal of Ethical Leadership: Vol. 2 , Article 15.

terora tijekom Francuske revolucije, poznat kao „Régime de la Terreur“, koji je imao za cilj iskorijeniti i eliminirati kontrarevolucionare. Nakon pada Maximiliena Robespierrea u srpnju 1794., ciljevi i metode terorizma su diskreditirani. Godinu dana kasnije, englesko-irski pisac i političar Edmund Burke u svojoj polemici protiv revolucije spominje „te paklene pse koji se zovu teroristi“, čime je osigurao da je terorizam od tada shvaćen, kako na engleskom tako i na francuskom, kao gnusan zločin.⁸

Do predvečerja Prvog svjetskog rata, pojam terorizma nosio je pozitivnu revolucionarnu konotaciju. No, do 1930-ih, taj se pojam počeo uobičajeno koristiti za opisivanje masovne represije u totalitarnim državama, koje su diktatorske vođe primjenjivale protiv vlastitih građana. Ova praksa postala je raširena u većini afričkih zemalja nakon što su stekle političku neovisnost od ropstva i kolonizacije. Primjerice, Josip Staljin je pokrenuo "Veliki teror" u Rusiji, što je značilo terorističko djelovanje s ciljem preuzimanja potpune vlasti. Međutim, nakon Drugog svjetskog rata, ta se konotacija terora ponovno promijenila. Fokus se prebacio na pronalaženje izvora terorizma i onoga što čini terorizam u autoritarnim i diktatorskim režimima. No, demokratske zemlje također su koristile svoje snage za teroriziranje drugih. Na primjer, Velika Britanija je primjenjivala represivne metode nad autohtonim stanovništvom u kolonijama poput Afrike i Australije, dok su Sjedinjene Američke Države provodile politiku nasilja prema američkim Indijancima. Također, Portugalci su koristili slične metode u Brazilu, a Španjolci u zemljama Južne Amerike u poslijeratnom razdoblju, oni koje se smatraju teroristima počeli su ciljati nedužne civile kao sredstvo za "poticanje medijskog izvještavanja i postizanje političkih promjena u ciljanim vladama". To je postalo normom za nasilje koje se aktivno koristi u zemljama koje nisu izravno uključene u sukobe, pri čemu su nedužni civili napadani iz političkih i ideoloških razloga.⁹

Koncept terorizma u revolucionarnom kontekstu proširio se 1960-ih i 1970-ih kako bi uključio etničke separatističke skupine, obespravljene ili prognane nacionalističke manjine. Međutim, te su skupine često odbijale oznaku "teroristi", radije su se umjesto toga nazivale "osloboditeljima" ili "borcima za slobodu". U 1940-im i 1960-ima, pojedinci i skupine u koloniziranim afričkim zemljama koji su se počeli boriti za svoje političke neovisnosti nisu samo smatrani opasnim i terorističkim, već su bili i mete kolonizatora. Do 1980-ih, terorizam

---

⁸ Millington, Chris (2018). Were we terrorists? History, terrorism, and the French Resistance. *History Compass*, 16 (2). e12440-e12440. ISSN 1478-0542, str. 5

⁹ K.B. Antwi-Boasiako, J. H. Hasbun(2019). Terrorism and the military institution: History and Definitions, *International Journal of Political Science (IJPS)* Volume 5, Issue 4, 2019, PP 35-47 ISSN 2454-9452, str. 36

je evoluirao u nove dimenzije, gdje su se, vjerojatno, više frustriranih, obespravljenih i marginaliziranih pojedinaca i skupina pobunili protiv moćnih vlasti. Nažalost, u onome što literatura opisuje kao moderni terorizam, nije neuobičajeno da pojedinci djeluju sami kako bi zacementirali svoj plan putem društvenih medija ili kao rezultat opsežne globalne medijske pokrivenosti. Iako se možda neće moći točno odrediti nastanak terorizma, njegovo nesretno nasilje i zločini eskalirali su kao rezultat tehnološkog napretka općenito.¹⁰

Od 20. stoljeća, ideologija i politički oportunistički potaknuli su brojne zemlje da se uključe u međunarodni terorizam, često pod krinkom podržavanja pokreta nacionalnog oslobođenja. Stoga je postala uobičajena izreka da je "jednom čovjeku terorist, drugom čovjeku borac za slobodu." Razlika između terorizma i drugih oblika političkog nasilja postala je zamagljena, osobito jer su mnoge gerilske skupine često koristile terorističke taktike, dok su pitanja nadležnosti i zakonitosti bila na sličan način zatamnjena.

Ovi problemi naveli su neke društvene znanstvenike da usvoje definiciju terorizma koja se ne temelji na kriminalu, već na činjenici da su žrtve terorističkog nasilja najčešće nevini civili. Međutim, čak i ova definicija je fleksibilna, te je povremeno proširena kako bi uključila razne druge čimbenike, poput toga da su teroristički akti tajni ili prikriveni, te da je cilj terorističkih djela stvoriti neodoljiv osjećaj straha.

U kasnom 20. stoljeću, pojam ekoterorizma korišten je za opisivanje činova uništavanja okoliša počinjenih u cilju postizanja političkih ciljeva ili kao ratni čin, kao što je paljenje kuvajtskih naftnih bušotina od strane iračke vojske tijekom rata u Perzijskom zaljevu. Izraz se također primjenjivao na određena ekološki benigna, iako kaznena djela, kao što je šiljanje drveća, s namjerom da se ometu ili spriječe aktivnosti koje su navodno štetne za okoliš.¹¹

U nastavku biti će prikazana lenta vremena koja sumirano prikazuje kako se terorizam razvijao tokom povijesti.

---

¹⁰ Antwi-Boasiako, Kwame & Hill, Caleb. (2020). Terrorism and Right-Wing Extremism: History and Comparative Definitions. *Political Preferences*. 77-94., str. 80

¹¹ Britannica: <https://www.britannica.com/topic/terrorism> (Pristupljeno: 18.04.2024.)

Slika 1 Razvoj terorizma kroz povijest:

1790-ih: Pojam "terorizam" prvi put se koristi u pozitivnom kontekstu tijekom Francuske revolucije kako bi opisao režim terora Régime de la Terreur.

1930-ih: Pojam terorizma počinje se koristiti za opisivanje masovne represije u totalitarnim državama.

Nakon Drugog svjetskog rata: Fokus se prebacuje na izvore terorizma u autoritarnim režimima i demokratske zemlje također koriste snage za teroriziranje drugih.

1960-ih i 1970-ih: Koncept terorizma proširuje se na etničke separatističke skupine i nacionalističke manjine.

1980-ih: Terorizam evoluirao u nove dimenzije s pojedincima i skupinama koje se bune protiv moćnih vlasti.

Od 20. stoljeća: Ideologija i politički oportunitizam potiču zemlje na međunarodni terorizam pod krinkom podrške pokretima nacionalnog oslobođenja.

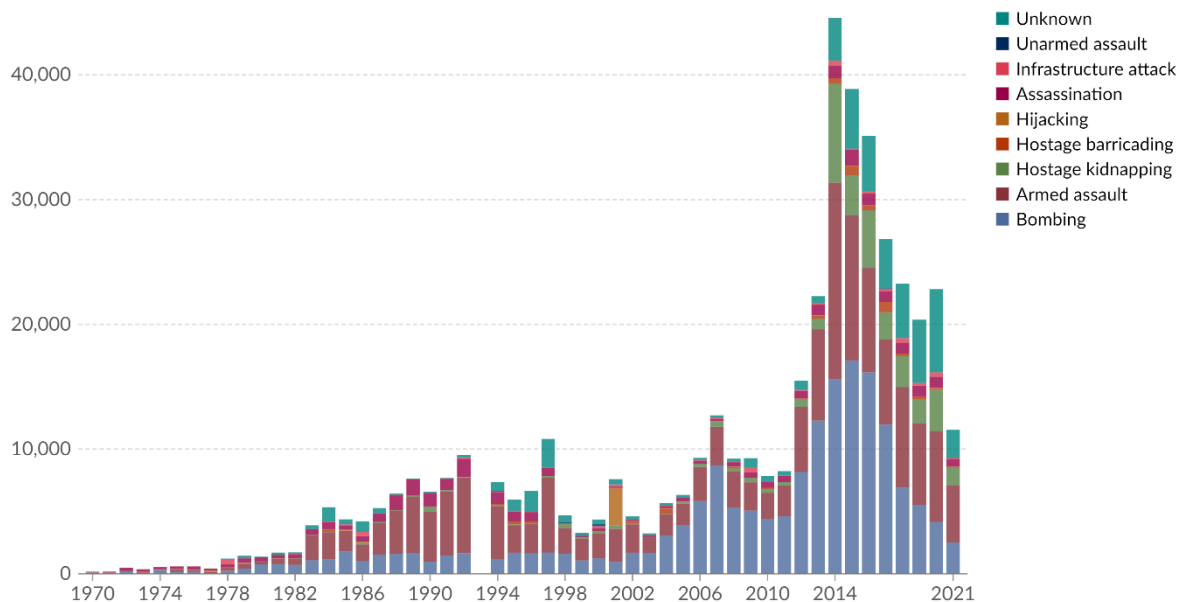
Kasno 20. stoljeće: Pojam ekoterorizma koristi se za opisivanje uništavanja okoliša u političke svrhe ili kao ratni čin.

Izvor: Obrada autora

Razvoj pojma terorizma kroz povijest pokazuje kako se početno pozitivno konotiranje tijekom revolucija pretvorilo u negativnu percepciju povezanu s nasiljem i represijom. Kroz različite povijesne periode, terorizam je evoluirao, mijenjajući se u skladu s političkim, društvenim i ideološkim okolnostima. Od revolucionarnog konteksta do međunarodnog terorizma, definicija i primjena terorizma stalno su se mijenjale, ističući složenost i dubinu ovog fenomena u suvremenom svijetu.

U nastavku slijedi grafikon koji prikazuje broj smrtnih slučajeva uzrokovanih terorističkim napadima širom svijeta, klasificiranih prema metodi napada, za razdoblje od 1970. do 2021. godine.

Slika 2 Broj smrtnih slučajeva uzrokovanih terorističkim napadima prema metodi napada (1970-2021)

Izvor: Our world in dana: <https://ourworldindata.org/terrorism> (Pristupljeno 10.07.2024.)

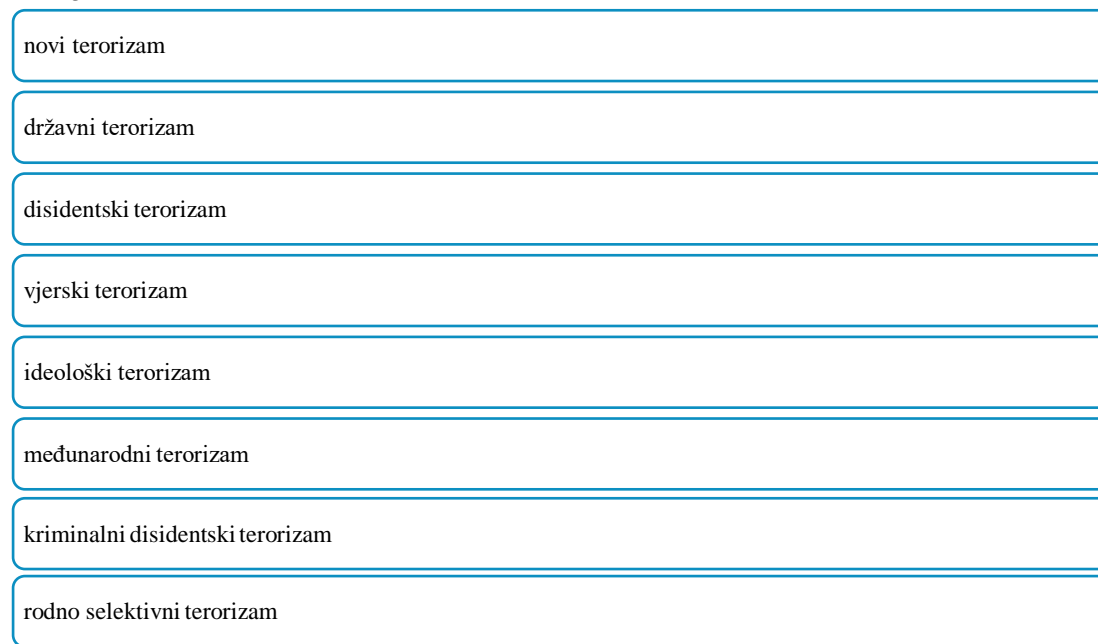
Grafikon prikazuje broj smrtnih slučajeva uzrokovanih terorističkim napadima širom svijeta, klasificiranih prema metodi napada, za razdoblje od 1970. do 2021. godine. Broj smrtnih slučajeva značajno raste od 2004. godine, dosežući vrhunac od gotovo 40,000 smrtnih slučajeva oko 2014. godine. Bombaški napadi dominiraju kao najsmrtonosnija metoda, osobito izražena od 2010. godine nadalje. Oružani napadi su druga najčešća metoda, s brojem smrtnih slučajeva koji također raste u istom periodu. Varijabilnost metoda napada kroz godine ukazuje na promjene u strategijama terorističkih organizacija, dok ukupni porast smrtnih slučajeva naglašava ozbiljnost terorističkih prijetnji. Ovi podaci ističu potrebu za kontinuiranim praćenjem i istraživanjem terorističkih aktivnosti kako bi se razvile učinkovitije mjere prevencije i odgovora na terorističke prijetnje te potvrdili važnost međunarodne suradnje u borbi protiv terorizma.

1.3. Vrste terorizma

U suvremenom dobu, sigurnosni stručnjaci i znanstvenici sustavno su definirali i opisali pojam terorizma putem različitih tipoloških klasifikacija. Tipološke klasifikacije, ili tipologije, koriste se u raznim disciplinama kao sredstvo organizacije povezanih pojava. Identificiranje obrazaca i organizacija stvari i ideja pokazuje se korisnim u mnogim aspektima, a primarna prednost tipologije jest veća konceptualna jasnoća koju omogućuje. Prije ulaska u raspravu o kategorizaciji tipologija terorizma, važno je istaknuti višestruku prirodu terorizma i njegovih tipologija. Naime, pojam "terorizam" varira ne samo ovisno o zemljopisnim, političkim ili kulturnim čimbenicima, već i načini na koje su tipologije unutar te definicije organizirane pokazuju raznolikost. Stoga, unatoč raspravama o definiciji koje proizlaze iz linija kategorizacije, ovo poglavlje istražuje osam terorističkih tipologija, koje su prikazane u sljedećoj shemi:¹²

Raznolikost terorizma očituje se kroz različite vrste koje nose svoje specifičnosti.¹³

Slika 3: Vrste terorizma

Izvor: Obrada autora

---

¹² Martin, Gus. (2017). Types of Terrorism. 10.4018/978-1-5225-0703-1.ch001. str. 2

¹³ Ibid., str. 2

Različite forme terorizma obuhvaćaju novi terorizam koji se pojavio krajem 20. stoljeća, dosežući svoj vrhunac terorističkim napadima u New Yorku 11. rujna 2001. godine. Ova moderna forma terorizma karakterizirana je prijetnjama masovnih napada od strane disidentskih terorističkih organizacija, inovativnim organizacijskim konfiguracijama, transnacionalnom religijskom solidarnošću te redefiniranim moralnim opravdanjima za političko nasilje. Državni terorizam definira se kao nasilje koje provode vlasti protiv onih koje smatraju neprijateljima, bilo prema vanjskim neprijateljima u međunarodnoj sferi ili prema unutarnjim neprijateljima u domaćim okvirima. Disidentski terorizam obuhvaća aktivnosti nedržavnih pokreta i grupacija protiv vlasti, etno-nacionalnih skupina, religijskih zajednica te drugih percipiranih neprijatelja. Vjerski terorizam motiviran je apsolutnim uvjerenjem u božansko odobrenje i nalog za primjenu terorističkog nasilja radi promicanja vjerskih ciljeva. Ideološki terorizam potaknut je političkim ideologijama koje zagovaraju inherentna prava određene skupine ili interese, često na račun drugih skupina ili interesa. Međunarodni terorizam prelazi nacionalne granice i cilja simbole međunarodnih interesa, bilo unutar matične zemlje ili izvan nje. Kriminalni disidentski terorizam fokusiran je isključivo na stjecanje profita, a može uključivati kombinaciju profita i politike. Rodno selektivni terorizam usmjeren je na muškarce ili žene neprijateljske populacije na temelju njihova spola, pri čemu se sustavno nasilje može usmjeriti na uništavanje kulturnog identiteta neprijateljske skupine ili prisiljavanje skupine na pokornost.

Problematika terorizma je kompleksna i nedovoljno jednoznačna, a široko prihvaćena definicija otežava analizu ovog fenomena. Često se ovaj izraz koristi za opisivanje različitih djela zastrašivanja i nasilja, što dovodi do dvosmislenosti u njegovoj definiciji. Ta dvosmislenost nije prisutna samo u literaturi s ovog područja, već i u zakonodavstvu nacionalnih i međunarodnih prava, te u proizvoljnoj primjeni koncepta u masovnim medijima koji revno izvještavaju o takvim događajima.¹⁴

---

¹⁴ Chojnowski, L. (2020). On Terrorism and its Typologies. *Security Dimensions. International and National Studies*, (33), 22-39., str. 37.

1.4. Uzroci terorizma

Pitanje što uzrokuje terorizam možda je najčešće i neizbježno pitanje koje se postavlja u vezi s nasiljem ekstremističkih događaja danas. Iako posvećeni istraživači još uvijek traže zadovoljavajuće odgovore, jedna uobičajena pretpostavka fokusira se na ulogu ideologije. Premda se možda ne zna mnogo o preciznim mehanizmima koji su uključeni, možemo sa sigurnošću pretpostaviti da ideologija barem djelomično oblikuje nasilne ekstremističke aktivnosti, kada je riječ o objašnjenju terorizma. Ipak, u raspravama ne postoji konsenzus o tome kako ideologija točno utječe na te procese.¹⁵

U nastavku bit će shematski prikazani jedni od najčešćih uzroka terorizma.

Slika 4 Najčešći razlozi terorizma

Nepravda
Siromaštvo
Nejednakost
Diskriminacija
Globalizacija
Povijesne tradicije
Ideologije koje odobravaju tradicije
Vjerske podjele
Ideološke razlike
Ravnodušnost strane zajednice prema nepravdama
Rasizam
Kapitalizam
Politika agresije

Izvor: Obrada autora

Bilo je mnogo pokušaja da se objasni usvajanje terorizma u smislu uvjeta, ponekad opisanih kao "korijenski uzroci". Mnogi su uzroci ponuđeni kao razlozi za terorizam, uključujući ugnjetavanje, izrabljivanje, nepravdu, siromaštvo, nejednakost, diskriminaciju, imperijalizam, kolonijalizam, globalizaciju, modernizaciju, povijesne tradicije, ideologije koje odobravaju

---

¹⁵ Holbrook, D., & Horgan, J. (2019). Terrorism and Ideology: Cracking the Nut. *Perspectives on Terrorism*, 13(6), 2–15., str. 2

nasilje, vjerske podjele, ideološke razlike te nedostatak demokratskih institucija za rješavanje pritužbi. Jedan od uzroka terorizma predložen tijekom rasprave u UN-u bio je "ravnodušnost strane zajednice prema nepravdama koje se nanose stanovništvu." Tijekom druge rasprave, nekoliko delegacija UN-a iznijelo je stajalište da su temeljni uzroci terorizma "kapitalizam, neokolonijalizam, rasizam, politika agresije, strane okupacije i njihove posljedice", te da bi uklanjanje tih uzroka dovelo do okončanja međunarodnog terorizma.¹⁶

Konkretni ciljevi ili pritužbe ne uzrokuju terorizam - širok raspon skupina koje guraju mnoge različite ciljeve koristio je terorizam. Na primjer, grupe s istim vrstama ciljeva također mogu prihvatiti ili odbaciti terorizam. Neke narodnooslobodilačke borbe uključivale su veliku količinu terorizma, dok u drugim oslobodilačkim borbama terorizam nije igrao gotovo nikakvu ulogu. Ideologije, svjetovne ili vjerske, ne uzrokuju terorizam – teroristi su bili revolucionari, nacionalisti, separatisti, anarhisti, reacionari i vjerski ekstremisti. Terorizam je bio korišten u ime mnogih ideologija i religija, a ljudi s istim uvjerenjima mogu odabrati ili odbaciti terorizam, a vrlo malo ljudi - uključujući i one s radikalnim uvjerenjima - postaju teroristi.

Argument uzročnosti se razlikuje od argumenta spoznaje, tvrdeći da ideologija nije ključna za pridruživanje terorizmu. Neki istraživači tvrde da čak i oni koji se bore pod ideološkim zastavama ne moraju biti vođeni ideologijom. Drugi ističu da postoji mnogo puteva do radikalizacije koji ne uključuju ideologiju, već se temelje na uzbuđenju, statusu ili prijateljstvu. Istraživanja pokazuju da su sociopolitička situacija i društveni uvjeti često ključniji od ideologije u pridruživanju terorizmu. Ideologija se smatra manje važnom u mnogim slučajevima pridruživanja terorizmu, jer se drugi faktori poput socio-ekonomskih problema ili potrebe za identitetom pokazuju kao ključniji.¹⁸

---

¹⁶ Yamamoto, M. M. (2017). The Cause and Threat of Terrorism. In *Terrorism Against Democracy: Based in Part on Stansfield Turner's University of Maryland Course, "Terrorism & Democracy"* (pp. 56–70). Center for International & Security Studies, U. Maryland., str. 58 prema Ad Hoc Committee on International Terrorism, UN Doc. A/9028, Supp. (18 Dec. 1973), in Bassiouni, International Terrorism: A Compilation of U.N. Documents (1972–2001), vol. 1, 2002, 140–141.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Holbrook, D., & Horgan, J. (2019). Terrorism and Ideology: Cracking the Nut. *Perspectives on Terrorism*, 13(6), 2–15., str. 4

2. TEORIJSKA OSNOVA MIGRACIJA

U uvodnom dijelu ovog poglavlja istražuju se različiti aspekti koji su ključni za razumijevanje i analizu teme. Fokus je postavljen na nekoliko važnih područja kako bi se stvorila cjelovita slika i dublje produbilo znanje. Kroz ovaj tekst istražuje se teorija i praksa koje su oblikovale razumijevanje teme, te se istražuje kako se teorija pretače u stvarne primjene i implikacije u stvarnom svijetu. Također se analiziraju najnovija istraživanja i trendovi kako bi se dobio uvid u trenutno stanje i moguće smjerove budućeg razvoja. U nastavku poglavlja produbljuju se spoznaje kroz konkretne primjere i studije slučaja kako bi se bolje razumjela kompleksnost teme i njezin utjecaj na društvo, gospodarstvo i kulturu.

2.1. Globalni problem migracija

Prostorna pokretljivost stanovništva koja se posebno pojačavala razvojem tržišta, komunikacija kao i bržim informacijskim tokovima po nekim je autorima jedna od centralnih kategorija društvenih promjena. Stoga, ona ulazi u središte interesa mnogih znanstvenih disciplina, te je neizostavna u izučavanju mikro te makro socijalnog razvoja.

Kod promatranja tog problema bitan je odnos između čovjeka i prostora čiji je temelj proces koji ne ostavlja samo trag ljudskog djelovanja u prostoru nego utječe na formiranje socijalnih struktura i ponašanja, te svojim kretanjem i djelovanjem daje sliku socijalnih razvitka. Vrlo često se ovaj proces samo segmentirano promatra ili se opisuju samo njegove posljedice je ga je teško cijelog obuhvatiti.¹⁹

Povijesno gledano, migracija se smatrala i koristila kao posljednje sredstvo za održavanje umjerenog životnog standarda koji se smatralo nemogućim za postizanje u zemljama podrijetla, a u to je vrijeme uspješno odgovorilo na značajne potrebe za radnom snagom u zemljama odredišta. Zatim, migranti nisu imali poteškoća pronaći posao u zemljama domaćinima. S ekonomskim turbulencijama potaknutim globalnom naftnom krizom, migracija je u biti zaustavljena i gotovo u svim zemljama težila je biti sve više i više koncentrirana oko obiteljske i/ili humanitarne migracije.²⁰

---

¹⁹ Lajić, I. (2010.): „Migracije i regionalni razvoj Hrvatske“, Zagreb: Institut za migracije i narodnost, str. 11.

²⁰ OECD Working Party on Migration (2005), “The Labor Market Integration of Immigrants in OECD Countries and Temporary Migration,” Paris: France

Međutim, gospodarski, demografski i politički razvoji zajedno s rastućom zabrinutošću oko budućnosti ponude radne snage ponovno su privukli pozornost kreatora politike na pitanja migracije radne snage. Bile su to godine dobre gospodarske klime, visokog gospodarskog rasta i niže stope nezaposlenosti u nekim razvijenim zemljama. Demografski razvoj u tim zemljama, s druge strane, obično je implicirao starenje radne snage i u konačnici rezultirao smanjenjem broja radno sposobnog stanovništva. U takvom okruženju poslodavci su počeli imati poteškoća u pronalaženju radnika s potrebnim kvalifikacijama. To je značilo obnovljeni interes za usluge radnika migranata. Potreba za migrantima poklopila se s rastućom globalnom krizom nezaposlenosti, a migranti su se s entuzijazmom odazivali na pozive razvijenih gospodarstava za zapošljavanje.²¹

Na obrasce protoka ljudi između zemalja uvelike utječu međunarodni ekonomski, politički i kulturni međuodnosi. Međunarodne ekonomske razlike, siromaštvo i degradacija okoliša, u kombinaciji s nedostatkom mira i sigurnosti te kršenjem ljudskih prava, faktori su koji utječu na međunarodnu migraciju.

Danas se procjenjuje da gotovo 200 milijuna migranata živi u zemljama u kojima nisu rođeni. Oko 60 % svih evidentiranih migranata sada se nalazi u razvijenim zemljama, a ostalih 40 % u regijama u razvoju. Prema najnovijim statistikama UN-a, Azija ima oko 49 milijuna migranata, Afrika 16 milijuna, a Latinska Amerika i karipska regija 6 milijuna.²²

Prevladavajući oblik migracije također se znatno razlikuje od jednog do drugog dijela svijeta. U Aziji se, primjerice, mnogi migranti sele na temelju ugovora o privremenom radu. U Americi i Africi neregularne migracije daleko su češća pojava. Zemlje poput Australije, Kanade, Novog Zelanda i SAD-a i dalje prihvaćaju migrante za trajno nastanjivanje i državljanstvo, dok zemlje Bliskog istoka obično primaju međunarodne migrante na određeno vrijeme. U Europi je posljednjih godina glavna preokupacija dolazak tražitelja azila iz drugih dijelova svijeta.²³

Ono što je obnovilo pozornost kreatora politike na pitanje migracije radne snage nije ništa drugo nego rezultat novih gospodarskih, demografskih i političkih kretanja. Dobra gospodarska klima i godine gospodarskog rasta u nekim razvijenim zemljama doveli su do povećanja

---

²¹ OECD (2003), "Labor Shortages and the Need for Immigrants: A Review of Recent Studies," Paris: France

²² Global Commission on International Migration (2005), "Migration in an Interconnected World: New Directions for Action," Geneva: Switzerland.

²³ Global Commission on International Migration (2005), "Migration in an Interconnected World: New Directions for Action," Geneva: Switzerland.

zaposlenosti, veće participacije i nižih stopa nezaposlenosti. Demografski razvoj u tim zemljama, s druge strane, obično je implicirao starenje radne snage i u konačnici rezultirao smanjenjem broja radno sposobnog stanovništva. Starenje stanovništva razvijenih gospodarstava zajedno s padom stopa plodnosti izazvalo je ozbiljnu zabrinutost oko održivosti tržišta rada. Kao rezultat toga, povećan je kapacitet tih gospodarstava da probave veći broj migranata.

Međutim, nakon što su se suočile s ozbiljnim poteškoćama u vezi s integracijom prijašnjih migranata u njihova društva, vlade zemalja primateljica počele su biti selektivnije u svojim politikama useljavanja. Ciljali su one migrante koji mogu bolje odgovoriti na njihove potrebe tržišta rada i lako se integrirati u svoje zajednice. Nova politika također je pomogla zemljama primateljicama da unesu neku vrstu stabilnosti u protok migranata. Nepotrebno je reći da su takve politike stvorile nove implikacije na gospodarstva zemalja pošiljatelja. Gubitak kvalificiranih ljudskih resursa za mnoge zemlje podrijetla je onaj koji se najviše navodi.

Novčane doznake sada igraju ključnu ulogu u održavanju nacionalnih i lokalnih gospodarstava u mnogim zemljama primateljima. Novčane doznake predstavljaju važan izvor deviza zemljama primateljima, jačaju kapacitet financijskog sektora i pomažu u privlačenju naknadnih ulaganja. Doznake očito pružaju najizravniju i najneposredniju korist ljudima koji ih primaju, od kojih su mnogi, utvrdila je Svjetska banka, među najsiromašnijim članovima društva. Novčane doznake pomažu izvući primatelje iz siromaštva, povećavaju i diversificiraju prihode kućanstva, osiguravaju od rizika, omogućuju članovima obitelji da iskoriste mogućnosti obrazovanja i obuke te osiguravaju izvor kapitala za osnivanje malih poduzeća.²⁴

Drugo pitanje koje zahtijeva pozornost svakako je integracija sadašnjeg broja imigranata, njihove djece i budućih došljaka na tržišta rada društava domaćina. Ovdje integracija znači da, kako radnici migranti uče jezik i radnu praksu zemalja domaćina, teže da steknu potrebnu sposobnost za ispunjavanje zahtjeva tržišta rada na kojima žele sudjelovati.

Postoje određene prepreke koje radnicima migrantima onemogućuju integraciju u tržišta rada društava domaćina. Najviše se navodi nepriznavanje diploma stečenih u zemlji podrijetla, diskriminacija u pristupu zapošljavanju, niske plaće i dodatne prepreke za sudjelovanje imigrantkinja na tržištu rada. Nepotrebno je reći da selektivna imigracijska politika pozitivno utječe na integraciju budući da su dotični migranti odabrani kako bi se osigurala bolja i brža

---

²⁴ World Bank (2006) "Global Economic Prospects 2006: International Remittances and Migration," Washington, DC: United States.

integracija. Međutim, postoje milijuni migranata koji su prepoznati kao tražitelji azila ili su primljeni na temelju spajanja obitelji i općenito priznatih ljudskih prava. To su skupine migranata kojima je potrebna posebna pozornost kako bi se osigurala njihova integracija.

Jezična obuka, povoljniji propisi u pogledu priznavanja svjedodžbi i diploma stečenih u zemljama podrijetla, stvaranje posebnih mreža koje pomažu migrantima u potrazi za poslom, osmišljavanje i provedba programa usmjerenih na uklanjanje diskriminacije useljenika i širenje mogućnosti obrazovanja za djeca useljenika, tzv. “druga generacija” neke su od mjera koje se mogu poduzeti za bolju integraciju migranata.

Broj ljudi diljem svijeta koji žive izvan svojih zemalja podrijetla od 2020. bio je na svom povijesnom vrhuncu—gotovo četverostruko u odnosu na 1960. kada je ta populacija iznosila 77,1 milijun. Samo u posljednjem desetljeću, gotovo 60 milijuna više ljudi postali su međunarodni migranti. Velik dio ovog povećanja potaknut je radnom ili obiteljskom migracijom. Udio međunarodnih migranata u svjetskom stanovništvu također raste i iznosi 3,6 posto u 2020., u odnosu na 3,2 posto desetljeće ranije i 2,6 posto 1960. godine.²⁵

---

²⁵Migration Policy.org: <https://www.migrationpolicy.org/article/top-statistics-global-migration-migrants> (Pristupljeno: 06.07.2024.)

2.2. Modeli i vrste migracija

Svi oblici migriranja imaju dvostruke efekte, prvi se odnose na mjesta odlaska, drugi se odnose na mjesta dolaska. Migriranja imaju utjecaj na smanjenje/povećanje broja stanovnika, distribuiranje i strukture stanovništva. Stoga se i migriranje može podijeliti s obzirom na kriterije.

Tablica 1: Vrste migracija

prema prostornim obuhvatima	vanjsko (međudržavno) i unutrašnje (unutardržavno) migriranje,
prema vremenskim obuhvatima	dnevno, tjedno, mjesečno, sezonsko, privremeno, konačno migriranje
prema određenim motivacijama ili razlozima	ekonomsko i neekonomsko migriranje
prema razinama voljnosti	dobrovoljno i prisilno migriranje
prema stupnju organiziranja	organizirano i neorganizirano (stihijsko) migriranje

Izvor: Graovac Matassi, V. (2004.): „Svjetski dan migracija“, <http://www.geografija.hr teme/svjetskidan-migracija/> (pristupljeno 27.03.2023.)

U nastavku će biti pojašnjene značajke prisilne migracije, masovne migracije te globalne migracije.

Prisilno migriranje predstavlja procese u kojima se ostvaruje razmještanje populacije većih razmjera, često bliskog katastrofama. Ova vrsta migracija potaknuta je kroz ljudske ili prirodne uzroke. Pritom se mogu razlikovati migriranje etničkog čišćenja te prisilno migriranje kao širi pojam.²⁶

Kada je riječ o masovnim migracijama odobrena je zaštita osoba koje migriraju u određene zemlje iz zemalja u kojima su, zbog ratnih zbivanja ili sličnih stanja, visoke razine nasilja ili raznih sukoba, kršena osnovna ljudska prava. Pritom u zemlji podrijetla ne postoji mogućnost zaštite stanovnika ili zemlja nije spremna to učiniti. Također zemlja podrijetla u ovim slučajevima nije u mogućnosti učinkovito provođenje postupka odobrenja azila u interesima

---

²⁶ Mežnarić, S. (2003.): „Migracijske aktualnosti: stanje, problemi, perspektive paradigmi istraživanja“, Migracijske i etničke teme, Vol. 19., No.4., str. 323.

svih osoba koje su usmjerene prema potrazi za zaštitom. Privremene zaštite se uvode na osnovu odluka Vijeća Europske unije o postojanjima masovnih priljeva raseljenih osoba.

Usko povezana s globalnim migriranjem je i globalna dijaspora. Ovaj pojam se odnosi na odlazak određenih etničkih populacija iz područja izvorne domovine na područja stranih zemalja. Većinom je riječ o odlasku koji se odvija prisilno ili kod traumatičnih okolnosti u tom području. Globalna dijaspora se odnosi na židovske i afričke stanovnike te njihovo seljenje diljem svijeta s obzirom na ropstvo i genocid. Bez obzira na geografsku odvojenost pripadnika određenih dijaspora, oni su povezani zajedničkom poviješću te kolektivnim sjećanjima na izvorne domovine i zajedničke etničke identitete i odrednice vlastite kulture.

Među brojnim utjecajima na svijet, pandemija COVID-19 izazvala je velike poremećaje u ljudskom životu mobilnost, uključujući virtualno zaustavljanje migracije preko međunarodnih granica. Stanovništvo Ujedinjenih naroda procjenjuje da je populacija međunarodnih migranata pala za otprilike 2 milijuna od sredine 2020., zaustavljajući značajan rast zabilježen u posljednja dva desetljeća. Prekogranično kretanje ponovno je pokrenuto 2021. i 2022., potpomognut završetkom karantene, poboljšanim upravljanjem migracijama na nacionalnoj razini i međunarodnim razinama, dostupnost cjepiva i ponovna motivacija za ljude da krenu u potragu za rad, obrazovanje, spajanje obitelji ili humanitarna zaštita.²⁷

2.3. Trendovi u migriranju

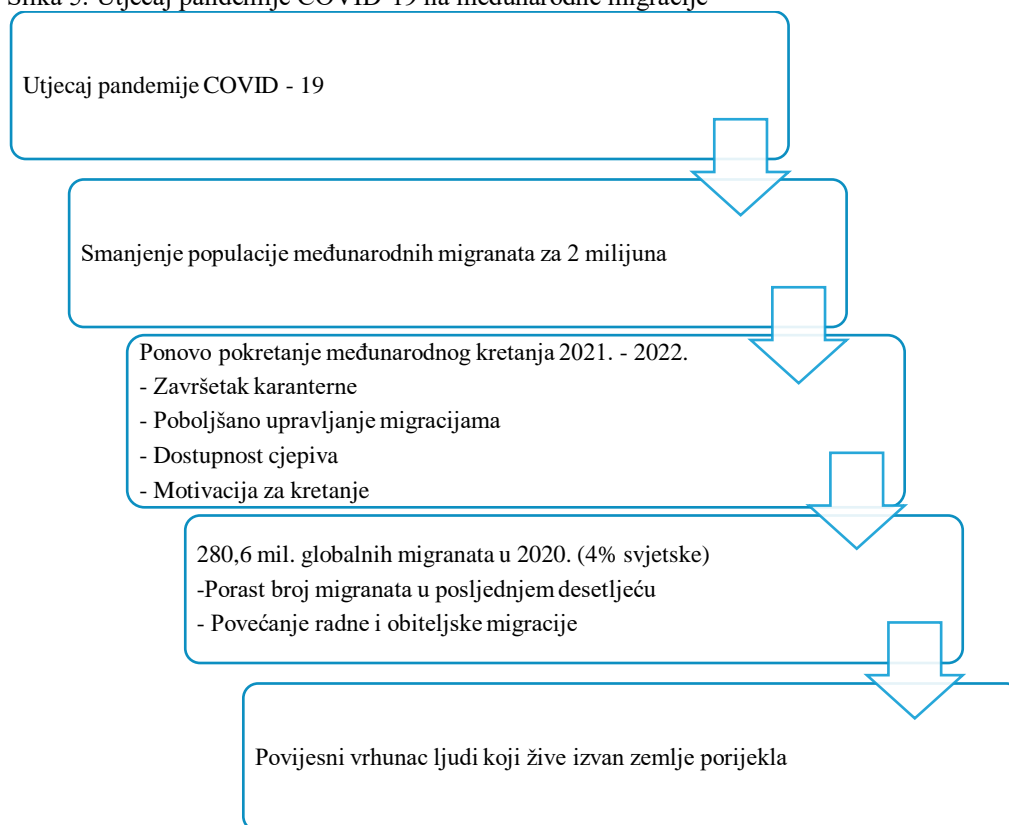
Među brojnim utjecajima na svijet, pandemija COVID-19 izazvala je velike poremećaje u ljudskom životu mobilnost, uključujući virtualno zaustavljanje migracije preko međunarodnih granica. Stanovništvo Ujedinjenih naroda procjenjuje da je populacija međunarodnih migranata pala za otprilike 2 milijuna od sredine 2020., zaustavljajući značajan rast zabilježen u posljednja dva desetljeća. Prekogranično kretanje ponovno je pokrenuto 2021. i 2022., potpomognut završetkom karantene, poboljšanim upravljanjem migracijama na nacionalnoj razini i međunarodnim razinama, dostupnost cjepiva i ponovna motivacija za ljude da krenu u potragu za rad, obrazovanje, spajanje obitelji ili humanitarna zaštita.²⁸

---

²⁷ Migration Policy Institute, Top Statistics on Global Migration and Migrants, Washington, 2022., str 1.

²⁸ Ibid.

Slika 5: Utjecaj pandemije COVID-19 na međunarodne migracije

Izvor: Obrada autora

Prema posljednjim dostupnim procjenama, 2020. bilo je 280,6 milijuna globalnih migranata— što predstavlja blizu 4 % od 7,8 milijardi ljudi na svijetu. Kad bi migranti formirali vlastitu, bila bi četvrta najmnogoljudnija zemlja na svijetu 2020. nakon Kine, Indije i Sjedinjene Države (i neposredno ispred Indonezije). Broj ljudi diljem svijeta koji žive izvan svojih zemalja porijekla od 2020. bio je na povijesnom vrhuncu— gotovo četiri puta više od razine iz 1960. godine kada je ova populacija iznosila 77,1 milijun. Samo u posljednjem desetljeću, gotovo 60 milijuna više ljudi postali su međunarodni migranti. Velik dio ovog povećanja potaknut je radnom ili obiteljskom migracijom. Udio međunarodnih migranata u svjetskoj populaciji također raste, stojeći na 3,6 % 2020., što je porast u odnosu na 3,2 % desetljeće ranije i 2,6 % 1960.²⁹

Dostupni podaci odražavaju ukupni porast novčanih doznaka u posljednjim desetljećima, sa 126 milijardi dolara u 2000. na 702 milijarde dolara u 2020. Unatoč predviđanjima o velikom padu međunarodnih doznaka zbog COVID-19, 2020. je zabilježio samo blagi pad (2,4%) u odnosu na Ukupno za 2019.

²⁹ Ibid., str. 2.

Međunarodne doznake su novčani transferi ili transferi u naturi koje migranti vrše izravno obiteljima ili zajednicama u svojim zemljama podrijetla. Svjetska banka prikuplja globalne podatke o međunarodnim novčanim doznakama, usprkos bezbrojnim prazninama u podacima, razlikama u definicijama i metodološkim izazovima u prikupljanju točne statistike. Njegovi podaci, međutim, ne obuhvaćaju nezabilježene tokove kroz formalne ili neformalne kanale, pa je stoga stvarna veličina globalnih doznaka vjerojatno veća od dostupnih procjena.

Godine 2020. Indija, Kina, Meksiko, Filipini i Egipat bili su (silaznim redoslijedom) prvih pet zemalja primatelja doznaka, iako su Indija i Kina bile znatno iznad ostalih, s ukupnim doznakama koje su premašile 83 milijarde USD, odnosno 59 milijardi USD.³⁰

Zemlje s visokim dohotkom gotovo su uvijek glavni izvor doznaka. Desetljećima su Sjedinjene Države dosljedno bile zemlje koje najviše šalju doznake, s ukupnim odljevom od 68 milijardi dolara u 2020., a slijede ih Ujedinjeni Arapski Emirati (43,2 milijarde dolara), Saudijska Arabija (34,6 milijardi dolara), Švicarska (27,96 milijardi dolara), i Njemačka (22 milijarde dolara).

Neke su zemlje zaustavile svaki ulazak stranih državljana, neke su zabranile građanima određenih zemalja, dok su još dalje neke zemlje potpuno zatvorile granice kako bi spriječile odlazak i ulazak svih ljudi, uključujući i vlastite državljane. Neke su zemlje također uvele mjere karantene, zahtijevajući od putnika koji ulaze u zemlju da budu u karanteni u izolaciji minimalno razdoblje (obično 10 do 14 dana) odmah po dolasku.³¹

Vjerojatnije je da su međunarodna ograničenja putovanja (nego interne kontrole) donesena u ranoj fazi pandemije. No tijekom prvih tjedana postojao je veći izbor kontrolnih mjera (uključujući rani pregled), vjerojatno zbog toga što su vlade trebale procijeniti ozbiljnost krize tijekom razdoblja izuzetne nesigurnosti. Štoviše, mjere poput potpunog zatvaranja granica, koje je većina zemalja donijela u prvim tjednima i mjesecima pandemije, s vremenom su se ublažile i do srpnja 2021. većina je zemalja ukinula takve kontrole.

---

³⁰ IOM, UN Migration: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> (Pristupljeno: 27.03.2023.)

³¹ Ibid.

Tablica 2: Međunarodne migracije i ograničenja putovanja tijekom pandemije

Ograničenja putovanja tijekom pandemije	Udjeli migranata (2020)
<ul style="list-style-type: none"> - Zabranjen ulaz stranim državljanima - Zabrana građanima određenih zemalja - Potpuno zatvaranje granica za sve - Uvođenje karantene za putnike 	<ul style="list-style-type: none"> - Europa: 87 milijuna - Azija: 86 milijuna - Sjeverna Amerika: 59 milijuna - Afrika: 9% - Latinska Amerika i Karibi: 5% - Oceanija: 3%
Rast međunarodnih migracija (2000-2020)	Odras migracija na razvoj
<ul style="list-style-type: none"> - Azija: Najveći rast - Europa: Drugi najveći rast - Sjeverna Amerika: Povećanje - Afrika: Povećanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Migracije impliciraju područja podrijetla i doseljenja

Izvor: Obrada autora

Europa i Azija ugostile su oko 87 odnosno 86 milijuna međunarodnih migranata – što čini 61% globalnog broja međunarodnih migranata. Nakon ovih regija slijedi Sjeverna Amerika s gotovo 59 milijuna međunarodnih migranata u 2020. ili 21 % globalnog broja migranata, Afrika s 9 %, Latinska Amerika i Karibi s 5 % te Oceanija s 3 %.³²

U usporedbi s veličinom stanovništva u svakoj regiji, udjeli međunarodnih migranata u 2020. bili su najveći u Oceaniji, Sjevernoj Americi i Europi, gdje su međunarodni migranti predstavljali 22 %, 16 % odnosno 12 % ukupnog stanovništva. Za usporedbu, udio međunarodnih migranata relativno je mali u Aziji i Africi (1,8% odnosno 1,9%) te Latinskoj Americi i Karibima (2,3%).³³

Međutim, Azija je doživjela najznačajniji rast od 2000. do 2020., od 74 % (oko 37 milijuna ljudi u apsolutnom iznosu). Europa je doživjela drugi najveći rast u tom razdoblju, s povećanjem od 30 milijuna međunarodnih migranata, nakon čega slijedi povećanje od 18 milijuna međunarodnih migranata u Sjevernoj Americi i 10 milijuna u Africi.³⁴

Velika većina ljudi ne migrira preko granica; puno veći brojevi migriraju unutar zemalja (procijenjenih 740 milijuna unutarnjih migranata u 2009.). S tim u vezi, porast međunarodnih migranata bio je evidentan tijekom vremena – i brojčano i proporcionalno – i to malo bržom stopom nego što se ranije očekivalo.

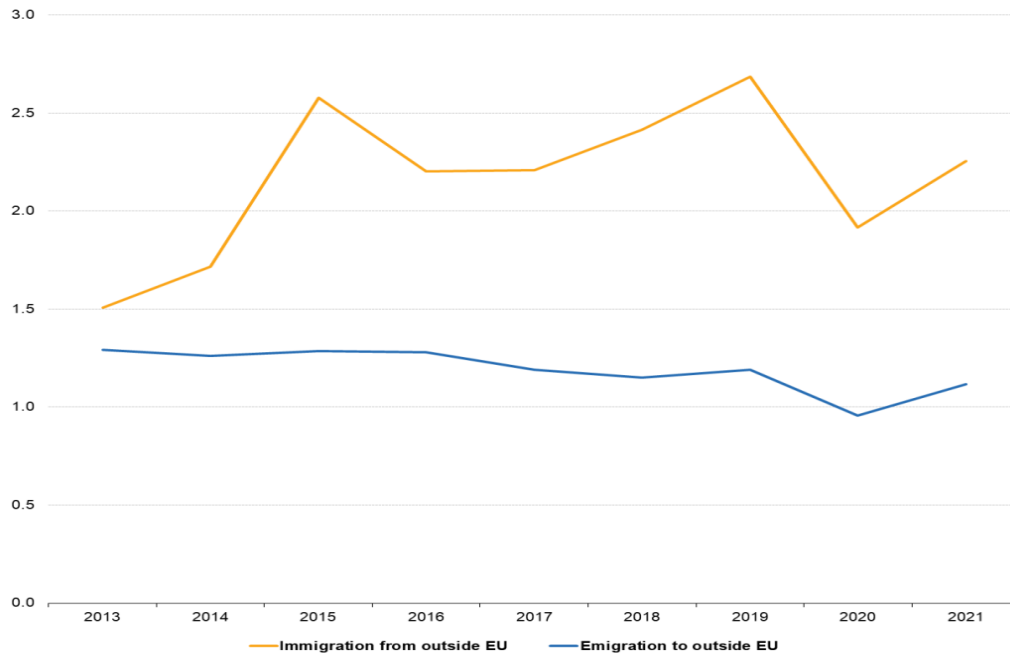
³² IOM UN MIGRATION: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2020-interactive/> (Pristupljeno: 15.04.2024.)

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

Stanovništvo i turistički razvoj u direktnoj su međupovezanosti. Kao što je navedeno kroz rad, sve migracije impliciraju dva područja, područje podrijetla i područje doseljenja tako da se međupovezanost migracija i razvoja može promatrati u području emigracije i području imigracije.

Slika 6: Imigracija u Europsku uniju i emigracija izvan Europske unije (2013. – 2021.)
(million)

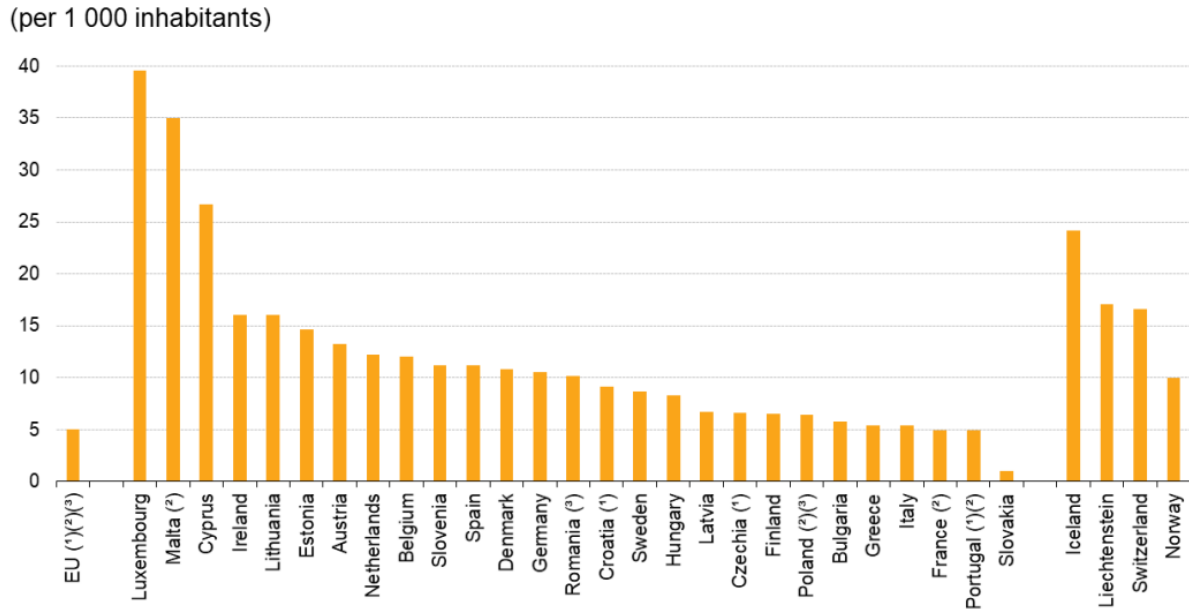

Izvor: Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population:_23.8_million_non-EU_citizens_living_in_the_EU_on_1_January_2022 (Pristupljeno: 28.04.2024)

Godine 2021. 2,3 milijuna imigranata došlo je u EU iz zemalja koje nisu članice EU-a, a 1,4 milijuna ljudi koji su prethodno živjeli u jednoj državi članici EU-a migriralo je u drugu državu članicu. To čini ukupno 3,7 milijuna doseljenika kao rezultat međunarodne imigracije u 2021. S druge strane, oko 1,1 milijun ljudi emigriralo je iz EU-a u zemlju izvan EU-a, a više od 1,2 milijuna preselilo se iz zemlje EU-a u drugu zemlju EU-a u 2021. Stoga je prijavljeno da je ukupno oko 2,5 milijuna napustilo državu članicu EU-a kako bi migriralo u drugu državu članicu EU-a ili u zemlju izvan EU-a. Za usporedbu, 2020. procijenjeno je da je u EU bilo 1,9 milijuna imigranata iz zemalja koje nisu članice EU-a, a 1,2 milijuna ljudi koji su prethodno

živjeli u jednoj državi članici EU-a migriralo je u drugu državu članicu. Oko 956 000 ljudi emigriralo je iz EU-a u zemlje izvan EU-a 2020.³⁵

Slika 7 Zemlje s najvećim stopama useljavanja u Europsku uniju u 2021.

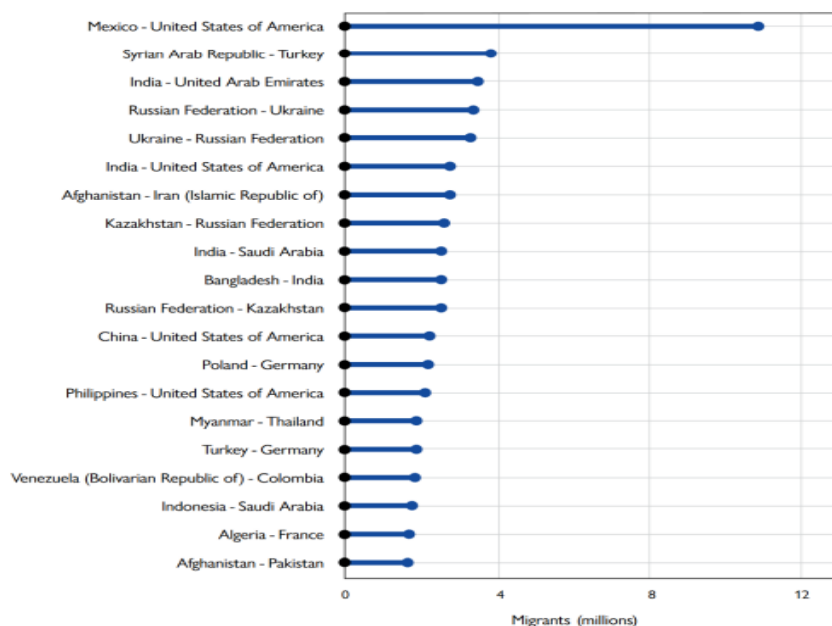

Izvor: Eurostat: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration and migrant population statistics#Migrant population: 23.8 million non-EU citizens living in the EU on 1 January 2022](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population:_23.8_million_non-EU_citizens_living_in_the_EU_on_1_January_2022) (Pristupljeno 28.04.2024.)

U odnosu na broj stanovnika, Luksemburg je zabilježio najveću stopu useljavanja u 2021. (gotovo 40 useljenika na 1 000 osoba), a slijede Malta (35 useljenika na 1 000 osoba) i Cipar (27 useljenika na 1 000 osoba). Što se tiče iseljavanja, najveće stope u 2021. zabilježene su za Maltu (26 emigranata na 1 000 osoba), Luksemburg (25 emigranata na 1 000 osoba) i Cipar (20 emigranata na 1 000 osoba).

³⁵ Ibid. (Pristupljeno: 28.04.2024)

Slika 8 Najveći migracijski tokovi u svijetu (2020.)

Izvor: World migration dana snapshot <https://worldmigrationreport.iom.int/sites/g/files/tmzbd11691/files/documents/WMR-Data-Snapshot-Largest-migration-corridors.pdf> (28.04.2024.)

Graf iznad prikazuje najveće migracijske koridore iz zemlje u zemlju predstavljajući konsolidaciju višegodišnjih migracijskih kretanja. Veličina jednog migracijskog koridora je mjereno kao broj ljudi rođeni u zemlji podrijetla koji su bili s prebivalištem u zemlji odredišta u 2020., tako da su uključeni pojedinci možda poduzeli migraciju u posljednjih godina ili čak desetljeća. Meksiko u Sjedinjene Države Američki koridor je najveći u svijeta (11 milijuna ljudi), kao rezultat migracija tijekom mnogih desetljeća. Nasuprot tome, drugi najveći koridor u svijeta, iz Sirijske Arapske Republike u Tursku (gotovo 4 milijuna), razvio se posljednjih godina zbog velikih razmjera konflikta raseljavanja iz Sirijske arapske republike.³⁶

Većina međunarodnih migranata (oko 78%) bili su radno sposobni (između 15 i 64 godine). Od 1990. udio međunarodnih migranata u dobi od 19 godina i mlađih pao je s 18,9 % na 14,6 %, dok je međunarodni migranti stariji od 64 godine ostali su stabilni na oko 12,2 %. Trenutno u svijetu postoji veći broj muškaraca nego žena međunarodnih migranata, a razlika se povećala u proteklih 20 godina. Godine 2000. udio muškaraca i žena bio je 50,6 prema 49,4 % (ili 88

---

³⁶ World migration dana snapshot <https://worldmigrationreport.iom.int/sites/g/files/tmzbd11691/files/documents/WMR-Data-Snapshot-Largest-migration-corridors.pdf> (28.04.2024.)

milijuna muškaraca migranata i 86 milijuna migrantica). U 2020. podjela je 51,9 prema 48,0 %, sa 146 milijuna muškaraca migranata i 135 milijuna žena migranata. Od 2000. godine udio žena migranata se smanjuje, a udio muškaraca migranata povećao se za 1,4 %tna boda. Vidi sliku 4 za daljnju analizu po spolu.³⁷

Većina međunarodnih migranata (oko 78%) bili su radno sposobni (između 15 i 64 godine). Od 1990. udio međunarodnih migranata u dobi od 19 godina i mlađih pao je s 18,9 % na 14,6 %, dok je međunarodni migranti stariji od 64 godine ostali su stabilni na oko 12,2 %. Trenutno u svijetu %ji veći broj muškaraca nego žena međunarodnih migranata, a razlika se povećala u proteklih 20 godina. Godine 2000. udio muškaraca i žena bio je 50,6 prema 49,4 % (ili 88 milijuna muškaraca migranata i 86 milijuna migrantica). U 2020. podjela je 51,9 prema 48,0 %, sa 146 milijuna muškaraca migranata i 135 milijuna žena migranata. Od 2000. godine udio žena migranata se smanjuje, a udio muškaraca migranata povećao se za 1,4 %.³⁸

Tablica 3: Najzastupljeniji sektori migranata

Sektor	Sveukupno građana izvan EU	Sveukupna zaposlenost građana EU
Djelatnosti smještaja i pripreme hrane	10.2%	3.7%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	7.7%	3.8%
Domaćinstvo	6.7%	0.7%
Gradevina	9.2%	6.6%

Izvor: European commission: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en (Pristupljeno 27.04.2024.)

Tablica prikazuje najzastupljenije sektore zapošljavanja migranata u EU. Sektor djelatnosti smještaja i pripreme hrane ima najveći udio zaposlenih građana izvan EU (10.2%), dok je udio građana EU u ovom sektoru 3.7%. Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti zapošljavaju 7.7% građana izvan EU, naspram 3.8% građana EU. U sektoru domaćinstva zaposleno je 6.7%

³⁷ Ibid.

³⁸ World migration dana snapshot <https://worldmigrationreport.iom.int/sites/g/files/tmzbd11691/files/documents/WMR-Data-Snapshot-Largest-migration-corridors.pdf> (28.04.2024.)

građana izvan EU, dok je taj udio kod građana EU samo 0.7%. Građevinski sektor zapošljava 9.2% građana izvan EU, dok je udio građana EU u ovom sektoru 6.6%.

Što se tiče zanimanja, građani koji nisu građani EU-a bili su najzastupljeniji među:

Tablica 4: Najzastupljenija zanimanja migranata

Grupa zanimanja	Sveukupno zapošljavanje građana izvan EU	Sveukupna zaposlenost građana EU
Čistačice i pomoćnice	11.8%	2.9%
Radnici za osobne usluge	6.3%	3.7%
Radnici za osobnu njegu	5.7%	3.0%
Radnici u građevinarstvu i srodnim obrtima, osim električara	6.5%	3.7%
Radnici u rudarstvu, građevinarstvu, proizvodnji i transportu	6.0%	2.5%
Pomoćnici u pripremi hrane	2.3%	0.6%
Radnici u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu	2.3%	0.7%

Izvor: European commission: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en (Pristupljeno 27.04.2024.)

Tablica prikazuje najzastupljenija zanimanja migranata u EU. Najveći udio građana izvan EU zaposlen je kao čistači i pomoćnici (11.8%), dok je udio građana EU u tom zanimanju 2.9%. Sljedeće zanimanje po zastupljenosti među migrantima su radnici za osobne usluge (6.3%), naspram 3.7% građana EU. Radnici za osobnu njegu čine 5.7% zaposlenih građana izvan EU, dok je taj udio za građane EU 3.0%. Radnici u građevinarstvu i srodnim obrtima (osim električara) čine 6.5% zaposlenih građana izvan EU, dok je taj udio 3.7% za građane EU.

U sektoru rudarstva, građevinarstva, proizvodnje i transporta zaposleno je 6.0% građana izvan EU, naspram 2.5% građana EU. Pomoćnici u pripremi hrane čine 2.3% zaposlenih građana izvan EU, dok je taj udio za građane EU 0.6%. Radnici u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu čine 2.3% zaposlenih građana izvan EU, dok je taj udio za građane EU 0.7%.

Iz prethodnih tablica može se zaključiti kako su migranti u zemljama Europske Unije uspjeli naći poslove i to ponajviše u turizmu. Zanimljivo je uočiti kako u tim poslovima poput domaćinstva, više se zapošljavaju građani izvan EU, nego samih građana EU.

U nastavku slijedi grafikon koji prikazuje broj i udio globalnih migranata u ukupnoj svjetskoj populaciji za razdoblje od 1960. do 2020. godine. Podaci obuhvaćaju ukupni broj

međunarodnih migranata, prikazan narančastom linijom, i njihov udio u globalnoj populaciji, prikazan plavim stupcima. Ova analiza omogućava razumijevanje trenda rasta broja migranata i njihovog udjela u globalnoj populaciji tijekom zadnjih šest desetljeća, pružajući ključne informacije za istraživanje migracijskih obrazaca i njihovog utjecaja na društva diljem svijeta.

Slika 9 Broj i udio globalnih migranata u ukupnoj populaciji (1960-2020)

Izvor: Migration Policy Institute (MPI) tabulation of data from the United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA), Population Division, International Migrant Stock 2020: Destination: <https://www.migrationpolicy.org/article/top-statistics-global-migration-migrants> (Pristupljeno: 10.07.2024.)

Grafikon prikazuje kontinuirani rast broja međunarodnih migranata od 1960. do 2020. godine, sa značajnim porastom od oko 75 milijuna migranata 1960. godine na preko 270 milijuna 2020. godine. Paralelno s tim, udio migranata u globalnoj populaciji također je porastao, od približno 2,5% 1960. godine do skoro 3,5% 2020. godine. Ovi podaci jasno ukazuju na globalni porast migracija, što može biti posljedica različitih faktora poput ekonomskih prilika, političkih nestabilnosti, klimatskih promjena i drugih socioekonomskih faktora. Ovaj rast migracija naglašava potrebu za sveobuhvatnim politikama i međunarodnom suradnjom kako bi se učinkovito upravljalo migracijskim tokovima i integracijom migranata u društva prijema.

3. POVEZANOST, MIGRACIJA, TERORIZMA I TURIZMA

U ovom poglavlju istražuju se različiti odnosi između turizma i migracija. Fokus je na turizmu i različitim oblicima migracija te njihovim međusobnim utjecajima. Važnost ovih odnosa ističe se u kontekstu globalne ekonomije i političkih procesa te njihove analize unutar cirkulacije kapitala i radne snage. Iako je istraživanje ove teme relativno rijetko, razumijevanje povezanosti između turizma i migracija ključno je za oblikovanje politika i strategija upravljanja tim procesima.

3.1. Povezanost migracija i turizma

U ovom odjeljku istražuju se različiti odnosi između turizma i migracija, s fokusom na turizam i radnu migraciju, turizam i poduzetničku migraciju, turizam i povratnu migraciju te turizam i migraciju umirovljenika. Turistička i umirovljenička migracija predstavljaju poseban podskup trajne migracije bez namjere povratka, što je zanimljivo jer pokazuju različite oblike trajnih i privremenih migracija, kao i dvojno prebivalište. Primijećeno je da se ovi oblici migracija sve više naglašavaju zbog promjena u sustavima vrijednosti i mogućnostima rada na daljinu. Također je primijećeno da se razlike između stalnih i radnih migranata često suptilne i mogu se mijenjati tijekom vremena. Neka od promatranja o radnoj migraciji stoga se mogu primijeniti i na stalne migrante.³⁹

Odnosi između turizma i migracija važni su ne samo za razumijevanje njihovog međusobnog povezivanja, već i za analizu njihovih pojedinačnih procesa. Naglašavanje ovih odnosa potiče analitičare da definiraju svoje analize unutar suvremene globalne ekonomije i političkih procesa, kao i cirkulacije kapitala i radne snage. Unatoč značaju, istraživanja ove teme su relativno rijetka, posebno kad je riječ o složenim oblicima mobilnosti koji se protežu između stalne migracije i turizma.⁴⁰

Migracije i turizam manifestiraju se na različite načine, što otežava predviđanje i klasifikaciju. Razumijevanje ovih procesa zahtijeva prepoznavanje raznovrsnih oblika koje

---

³⁹ Williams, A. M., & Hall, C. M. (2000). *Tourism and migration: New relationships between production and consumption*. *Tourism Geographies*, 2(1), 5–27., str. 13

⁴⁰ Ibid. Str. 20

međunarodne migracije mogu poprimiti, uključujući prolazne, nepotpune, tekuće, kružne, sezonske i privremene manifestacije. Primjerice, dugoročni migranti mogu postati turisti tijekom povremenih posjeta svojoj domovini, istovremeno razmišljajući o mogućnosti "povratne" migracije. Tu su i pojedinci s dvojnim državljanstvom, vlasnici drugih domova, umirovljenici, migranti usmjereni na specifične životne stilove, studentske razmjene, radnici na ugovorima, digitalni nomadi te radnici koji kombiniraju rad i odmor. Stoga, migracije i turizam uključuju širok spektar ljudskih kretanja, povezanih s različitim vrstama destinacija i različitim kategorijama ljudi.⁴¹

Migracije i turizam nisu jednostavno definirani kao dugoročno preseljenje iz siromašnih u bogate zemlje ili kratkoročni turizam privilegiranih elita. Znanstvenici su sve više svjesni raznolikosti međunarodnih migracijskih procesa, uključujući prolazne, nepotpune, tekuće, kružne, sezonske i privremene manifestacije. Dugoročni migranti, na primjer, mogu postati turisti tijekom povremenih posjeta svojoj domovini, razmišljajući istovremeno o mogućnosti "povratne" migracije. Tu su i pojedinci s dvojnim državljanstvom, vlasnici drugih domova, umirovljenici, migranti usmjereni na specifične životne stilove, studenti na razmjeni, radnici na ugovorima, digitalni nomadi te radnici koji kombiniraju rad i odmor. "Kratkoročno" je relativan pojam i u turizmu, gdje neki turisti postaju privremeni ili trajni migranti zbog svog životnog stila. Stoga, i migracije i turizam obuhvaćaju širok spektar ljudskih kretanja, uključujući različite načine uključenosti u odredišta i prijelaz između različitih kategorija.⁴²

Imigracija ima značajan utjecaj na turizam i ekonomski razvoj zemalja domaćina. VFR (visiting friends and relatives) hipoteza, koja uključuje dolazak novih turista kroz preporuke imigranata koji posjećuju prijatelje i rodbinu, ukazuje na obogaćivanje kulturnog života i stvaranje raznolikih društava. Imigranti često igraju ključnu ulogu kao poduzetnici koji stimuliraju poslovni turizam između svoje matične zemlje i zemlje domaćina, što pridonosi dugoročnom turističkom razvoju.

Pojmovi turizam vođen migracijom (tourism-led migration) i migracija vođena turizmom (migration-led tourism) ističu međusobnu povezanost ovih fenomena. Turizam vođen migracijom odnosi se na situacije gdje prisutnost imigranata u određenoj zemlji potiče dolazak turista, poput prijatelja i obitelji koji ih posjećuju. S druge strane, migracija vođena turizmom

---

⁴¹ Choe, Jaeyeon, and Peter Lugosi. "Migration, Tourism and Social Sustainability." *Tourism Geographies* 24, no. 1 (2022): 1–8., str. 2

⁴² Ibid.

opisuje slučajeve gdje turisti, nakon pozitivnih iskustava na određenoj destinaciji, odlučuju migrirati u tu zemlju.

Ovi procesi također omogućuju odgovorni turistički razvoj, jer imigranti donose nove perspektive i inicijative koje obogaćuju lokalnu zajednicu. Turizam vođen imigracijom, proizvodnja vođena imigracijom, potrošnja vođena imigracijom i odgovorni turizam vođen imigracijom su koncepti koji naglašavaju kako migracije i turizam zajedno doprinose gospodarskom i društvenom napretku.⁴³

U nastavku slijedi pregled istraživanja koja se bave temom povezanosti migracija i turizma kroz različite metodologije i pristupe, pružajući dublji uvid u kompleksnu interakciju između ova dva fenomena. Sva istraživanja nude značajne spoznaje o utjecaju migracija na turizam i vice versa, ističući važnost razumijevanja njihove međusobne dinamike u suvremenom svijetu.

Tablica 5: Pregled istraživanja: Povezanost migracija i turizma

Autor, godina	Uzorak	Metodologija	Rezultati istraživanja
Mortet, Moufida, Karima, 2021⁴⁴	Njemačka i Turska, 2006 – 2019.	- kvalitativni dizajn istraživanja. - metoda skeniranja dokumenata za prikupljanje podataka.	Istraživanje je pokazalo da je migracija faktor u ponašanju kupovini turističkih proizvoda.
Okafor, Khalid, Burzynska, 2024⁴⁵	OECD zemlje	gravitacijski okvir za analizu veze između migracijskih stopa i turističkih tokova	Migracijske stope imaju snažan pozitivan utjecaj na međunarodne turističke tokove
Möhring, 2014⁴⁶	Grčka, 2014	Analiza slučajeva teorijski pristup vezani uz turizam i migraciju	Sličnosti i preklapanja između turizma i migracije naglašene su, potičući na daljnje istraživanje njihove kompleksne povezanosti
Gössling, Schulz, 2006⁴⁷	Zanzibar i Tanzanija, 2005	- analiza slučajeva - analiza sekundarnih podataka	Turizam generira širok spektar radnih prilika u industriji turizma, što privlači lokalno stanovništvo i migrante, posebno u priobalnim zonama

⁴³ Nikšić Radić, M. (2023). *Globalizacija svjetske ekonomije i izazovi 21. stoljeća: Turizam, terorizam i migracije* [PDF]. Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, str. 5

⁴⁴ Mortet, Sabrina & Nadi, Moufida & Karima, Djallam. (2021). Tourism and migration nexus, understanding the relationship between the two phenomena through MLT and TLM theories.

⁴⁵ Okafor, Luke & Khalid, Usman & Burzynska, Katarzyna. (2021). The Effect of Migration on International Tourism Flows: The Role of Linguistic Networks and Common Languages. *Journal of Travel Research*. 61. 10.1177/00472875211008250.

⁴⁶ Möhring, M. (2014). Tourism and Migration:: Interrelated Forms of Mobility. *Comparativ*.

⁴⁷ Gössling, S., & Schulz, U. (2005). Tourism-Related Migration in Zanzibar, Tanzania. *Tourism Geographies*, 7(1), 43–62.

Santana-Gallego, Paniagua, 2020⁴⁸	34 OECD zemalje, 1995 – 2013.	- teorijsko modeliranje i empirijska analiza	Migranti mogu smanjiti troškove putovanja, privući veći broj turista i povećati svijest o zemlji domaćina
Salazar, 2020⁴⁹	Indonezija, 2006.	- analiza dinamične napetosti između procesa mobilnosti i fiksiranja	Naglašava potrebu za razumijevanjem kako osigurati da režimi mobilnosti podržavaju egzistencije lokalnog stanovništva.
Illés, Michalkó, 2008⁵⁰	Mađarska, 1996. – 2001.	- analiza trendova turizma i migracija	Istraživanje je otkrilo da su turizam i migracije u Mađarskoj postali sve teže razlikovati.
Provenzano, 2015⁵¹	Zemlje Europe, 2000 - 2015.	- analiza kompleksnih mreža - gravitacijski modeli	Rezultati pokazuju sličnu topološku strukturu za mreže turizma i migracija te značajan i obostran direktan utjecaj između kretanja turizma i migracija unutar Europske unije.
Casado-Díaz,⁵²	Britanski umirovljenici koji žive u Španjolskoj, 2010.	- koristi se koncept društvenog kapitala kao teorijski okvir	Istraživanje pokazuje da umirovljenici posjeduju lokalni i međunarodni društveni kapital te da održavaju veze s obitelji i prijateljima putem međunarodnog turizma
Etzo, Massidda, Piras, 2014⁵³	Italija, 2005. - 2011.	- dinamička analiza panelnih podataka - generalizirane metode momenta (GMM)	Broj stranih državljana koji žive u Italiji čini se da potiče talijanski turizam za poslovne svrhe, za posjete prijateljima i rodbini, ali ne i za praznična putovanja
Etzo, 2016⁵⁴	Turistička potražnja u Japanu, 2014	- analiza veze između migracija i turizma	Migracije imaju dvostruki uticaj na turizam - kako na dolazne, tako i na odlazne tokove.
Williams, Gill, 2006⁵⁵	Sjeverna Amerika, 2006.	- identifikacija trendova u turističkoj migraciji	Planeri destinacija moraju razviti inovativne politike za upravljanje migracijama te sustavno pratiti njihove

⁴⁸ Santana-Gallego, M., & Paniagua, J. (2020). *Tourism and migration: Identifying the channels with gravity models*. *Tourism Economics*, 135481662097259.

⁴⁹ Salazar, N. B. (2020). *Labour migration and tourism mobilities: Time to bring sustainability into the debate*. *Tourism Geographies*, 1–11.

⁵⁰ Illés, S., & Michalkó, G. (2008). *Relationships between International Tourism and Migration in Hungary: Tourism Flows and Foreign Property Ownership*. *Tourism Geographies*, 10(1), 98–118.

⁵¹ Provenzano, D. (2020). The migration–tourism nexus in the EU28. *Tourism Economics*, 26(8), 1374–1393

⁵² Casado-Díaz, M. A., Casado-Díaz, A. B., & Casado-Díaz, J. M. (2013). *Linking tourism, retirement migration and social capital*. *Tourism Geographies*, 16(1), 124–140

⁵³ Etzo, I., Massidda, C., & Piras, R. (2014). *Migration and outbound tourism: Evidence from Italy*. *Annals of Tourism Research*, 48, 235–249

⁵⁴ Etzo, Ivan. (2016). The impact of migration on tourism demand: evidence from Japan.

⁵⁵ Williams, P. W., & Gill, A. M. (2006). A Research Agenda for Tourism Amenity Migration Destinations. *Tourism Recreation Research*, 31(1), 92–98

			učinke kako bi bolje razumjeli i adresirali izazove koje one donose.
Xiong, Zhang , Lee, 2019⁵⁶	Kina, 2019	- teorija društvene prakse	Važnost uloge in-migranata kreativne klase u ruralnom poduzetništvu turizma,
Carson i autori 2017⁵⁷	Švedska 2017.	- multi-dimenzionalni okvir	Važnost razumijevanja migracije, životnog stila i poslovnih motivacija međunarodnih poduzetnika u zimskom turizmu na sjeveru Švedske
Elle Li, McKercher, Hin Chan, 2019⁵⁸	Zemlje Europe i Amerike, 2019.	- konceptualni okvir za razumijevanje diaspora turizma	Identificirani su ključni elementi iz literatura o potražnji i ponudi koji ukazuju na izazove s kojima se trenutno susreću destinacije.

Izvor: obrada autora

Ova sveobuhvatna analiza istraživanja u području turizma i migracija pruža dubok uvid u različite aspekte i utjecaje migracija na turističke tokove i ponašanje. Istraživanja provedena u različitim dijelovima svijeta, uključujući Njemačku, Tursku, OECD zemlje, Grčku, Zanzibar, Tanzaniju, Mađarsku, Italiju, Japan, Sjevernu Ameriku, Kinu, Švedsku, te različite zemlje Europe i Amerike, obuhvaćaju vremenski raspon od sredine 90-ih do danas. Korišteni metodološki pristupi uključuju kvalitativne dizajne, analizu sekundarnih podataka, gravitacijske modele, teorijsko modeliranje, dinamičku analizu panelnih podataka i analizu društvene prakse, omogućujući sveobuhvatan pregled različitih aspekata turizma i migracija. Ključni nalazi pokazuju da migracije značajno utječu na ponašanje pri kupovini turističkih proizvoda, imaju snažan pozitivan utjecaj na međunarodne turističke tokove te generiraju širok spektar radnih prilika u turizmu, posebno u priobalnim zonama. Istraživanja britanskih umirovljenika u Španjolskoj pokazuju kako migranti održavaju veze s obitelji i prijateljima putem turizma, što doprinosi njihovom društvenom kapitalu. U Sjevernoj Americi naglašava se potreba za inovativnim politikama i sustavnim praćenjem učinaka migracija na turističke destinacije, dok istraživanja u Kini ističu važnost migranata kreativne klase u razvoju ruralnog

⁵⁶ Xiong, Y., Zhang, Y., & Lee, T. J. (2019). *The rural creative class: An analysis of in-migration tourism entrepreneurship. International Journal of Tourism Research.*

⁵⁷ Carson, D. A., Carson, D. B., & Eimermann, M. (2017). *International winter tourism entrepreneurs in northern Sweden: understanding migration, lifestyle, and business motivations. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 18(2), 183–198*

⁵⁸ Li, T. E., McKercher, B., & Chan, E. T. H. (2019). *Towards a conceptual framework for diaspora tourism. Current Issues in Tourism, 1–18.*

turizma. U Italiji, prisutnost stranih državljana potiče turizam za poslovne svrhe i posjete rodbini, ali ne i za praznična putovanja. Sličnosti i preklapanja između turizma i migracija su naglašene, potičući na daljnje istraživanje njihove kompleksne povezanosti, dok migracije imaju dvostruki utjecaj na turizam, povećavajući turističke tokove i doprinoseći konkurentnosti destinacije. Identificirani su ključni izazovi s kojima se susreću turističke destinacije u razumijevanju različitih diaspora grupa i njihovih evolutivnih potreba. Sve ovo ukazuje na snažnu sinergiju između turizma i migracija, koja oblikuje ekonomske, društvene i kulturne aspekte destinacija, te zahtijeva kontinuirano istraživanje i prilagodbu politika kako bi se adekvatno odgovorilo na promjenjive potrebe migranata i turističkog tržišta, osiguravajući održiv razvoj i maksimalizaciju koristi za destinacije i migrante.

3.2. Povezanost terorizma i turizma

Terorizam je postao važna i ponavljajuća tema u javnom diskursu tijekom posljednjih desetljeća zbog povećane učestalosti terorističkih napada kojima smo svjedočili. Početkom stoljeća, a posebno tijekom posljednjih 10 godina, nekoliko razvijenih i stabilnih zemalja svjedočilo je visokim razinama terorističkih događaja. Primjeri tih događaja uključuju terorističke napade u New Yorku, Sjedinjenim Državama (2001.), Madridu i Barceloni, Španjolskoj (2004., 2017.), Londonu i Manchesteru, Velikoj Britaniji (2005., 2017.), Tuusuli, Finskoj (2007.), Apeldoornu, Nizozemskoj (2009.), Utøyi, Norveškoj (2011.), Parizu i Nici, Francuskoj (2015., 2016., 2017.), Bruxellesu, Belgiji (2016.), Sousseu, Tunisu (2015.), Berlinu, Njemačkoj (2016.), Istanbulu, Turskoj (2016., 2017.), Christchurchu, Novom Zelandu (2019.), Colombu, Šri Lanki (2019.) i mnogim drugim mjestima. Revolucionarne i destruktivne skupine svakodnevno izvode napade diljem svijeta, pretvarajući terorizam u konstantu modernog života.⁵⁹

Prema "teoriji izgleda", turisti su racionalni potrošači koji, kada se suoče s dvije različite opcije, skloni su odabrati opciju koja će im donijeti više potencijalnih dobitaka i manji rizik. Kada turisti uoče postojanje bilo kakvog rizika od terorizma, postaju oprezniji dok planiraju svoje putovanje i brinu se usvojiti strategije za smanjenje rizika. Turisti su osjetljivi na

---

⁵⁹ Nogueira Reis, Pedro & Seabra, Claudia & Abrantes, Jose Luis. (2019). The influence of terrorism in tourism arrivals: A longitudinal approach in a Mediterranean country. *Annals of Tourism Research*., str. 1

terorističke prijetnje i mogu biti fleksibilni u svojim izborima odredišta, pa će izbjegavati odredišta za koja vjeruju da su povezana s tom vrstom prijetnje.⁶⁰

Brojna istraživanja pokazuju negativne utjecaje terorizma na turističke destinacije općenito. Neka od tih istraživanja pristupaju negativnom utjecaju na potražnju, dok se druga usredotočuju na ranjivost destinacija u takvim krizama koje je izazvao čovjek, koristeći podatke vremenskih serija turizma tijekom dva desetljeća za analizu utjecaja na turizam. Ta istraživanja naglašavaju važnost razumijevanja učinaka terorizma na turističku industriju i pomažu u donošenju političkih odluka s ciljem ublažavanja negativnih utjecaja terorizma na turističke destinacije.

Teroristički napadi u turističkim odredištima mogu imati različite oblike, uključujući konvencionalno nasilje poput bombaških napada i masovnih pucnjava, kao i složenije napade koji koriste tehnologiju i internet. Uobičajeni oblici terorističkih incidenata u turističkim odredištima uključuju bombaške napade i eksplozije, masovne pucnjave i situacije s otmicama talaca, napade vozilima, kemijske, biološke i nuklearne napade te kibernetičke napade na turističku infrastrukturu. Ostali oblici terorizma, poput otmica i zahtjeva za otkupninom, atentata i ciljanih ubojstava, pomorskog terorizma, samoubilačkih napada i hibridnih napada koji kombiniraju fizičke i kibernetičke elemente, također moraju se uzeti u obzir pri razumijevanju prirode terorističkih prijetnji turističkim destinacijama. Kako bi se osigurala sigurnost i zaštita turista, bitno je imati sveobuhvatno razumijevanje ovih različitih oblika terorizma i razviti učinkovite strategije upravljanja rizikom.

Istraživanja su pokazala da što su teroristički napadi češći i teži, to je percipirani rizik veći, što rezultira smanjenom turističkom potražnjom i negativnim utjecajem na destinaciju.⁶¹

U nastavku slijedi pregled istraživanja o utjecaju terorizma na turizam i dobrobit u različitim zemljama i regijama, kroz različite metodologije i rezultate koji ukazuju na kompleksnu vezu između terorizma, ekonomskog razvoja i sigurnosti turističkih destinacija.

---

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Chemli, S., Toanoglou, M. i Valeri, M. (2024). Tourism takes a hit: The devastating impact of terrorism on iconic destinations. *Tourism and hospitality management*, 30 (1), 119-131., str. 120

Tablica 6: Pregled istraživanja: Utjecaj terorizma na turizam i dobrobit

Autor i godina	Uzorak	Metodologija	Rezultati istraživanja
Khan i autori, 2020⁶²	Pakistanu, 1980. - 2016.	- ekonometrijsko modeliranje	Postoji značajna pozitivna veza između turizma i dobrobiti, dok terorizam negativno utječe na dobrobit i turizam
Mohamed i Elseyoufi, 2018⁶³	Egipat i na Bliski istok, 2018	- analitički pristup	Teroristički incidenti su negativno utjecali na globalni turizam, uz značajan pad prihoda u zemljama poput Tunisa, Egipta i Jemena
Rami i Van den Bedem, 2020⁶⁴	Nizozemska, 2006. – 2019.	- ocjene važnosti sigurnosti, stavova prema Šri Lanci, - percepciju sigurnosti	Iznosi se preporuka da Sri Lanka kao turistička destinacija mora pridavati značaj sigurnosti i miru te implementirati strategije za očuvanje sigurnosti radi povjerenja turista
Mudassar, 2020⁶⁵	Zemlje u razvoju, 2020.	- ne-parametarska metoda uzročnosti u kvantilima (CiQ) - test Cross-quantilogram (CQ)	Globalni geopolitički rizik ima izraženiju prediktivnu moć za dionice turizma u nastajanju ekonomijama u usporedbi s lokalnim rizikom
Devashish i Bandyopadhyay, 2024⁶⁶	Odabrane zemlje Europe, Azije i Sjeverne Amerike, 2000. – 2014.	- prošireni gravitacijski model	Terorizam smanjuje putovanja zrakoplovima i kroz negativan utjecaj na nacionalni izvoz i psihološke efekte
Sharif Karimi, Khezri i Razzaghi, 2021⁶⁷	Odabrane zemlje Afrike i Bliskog Istoka, 2001. do 2017.	- prostorna panelna podatkovna analiza	Povećanje cijena u susjednim zemljama dovodi do većeg broja domaćih turista, dok su veće domaće cijene pokazatelj razvijenih struktura turizma i većeg broja turista
Veréb, Nobre i Farhangmehr, 2018⁶⁸	Odabrane zemlje SAD-a, 2017	- Eksploratorni nalazi	Promjena vrijednosti putnika prema konzervativnijim vrijednostima povezana je s rastućom svijesću o riziku od terorizma

⁶² Khan, A., Bibi, S., Lyu, J., Raza, A., Hayat, H., & Meo, M. S. (2020). *Unraveling the Nexuses of Tourism, Terrorism, and Well-Being: Evidence from Pakistan*. *Journal of Hospitality & Tourism Research*

⁶³ Mohamed, Tamer Z.F and Elseyoufi, Tamer S. (2018) "Terrorism in the Middle East: Implications on Egyptian Travel and Tourism," *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*: Vol. 6: Iss. 3, Article 7

⁶⁴ Isaac, R. K., & Van den Bedem, A. (2020). *The impacts of terrorism on risk perception and travel behaviour of the Dutch market: Sri Lanka as a case study*. *International Journal of Tourism Cities, ahead-of-print*

⁶⁵ Hasan, M., Naeem, M. A., Arif, M., Shahzad, S. J. H., & Nor, S. M. (2020). *Geopolitical Risk and Tourism Stocks of Emerging Economies*. *Sustainability*, 12(21)

⁶⁶ Mitra, D., Pham, C. S., & Bandyopadhyay, S. (2018). *Terrorism and international air travel: A gravity approach*. *The World Economy*

⁶⁷ Karimi, M. S., Khezri, M., & Razzaghi, S. (2021). *Impacts of regional conflicts on tourism in Africa and the Middle East: a spatial panel data approach*. *Current Issues in Tourism*, 1–17

⁶⁸ Veréb, V. N., Nobre, H., & Farhangmehr, M. (2018). *The fear of terrorism and shift in cosmopolitan values*. *International Journal of Tourism Cities*, 4(4), 452–483

Saleem, 2020⁶⁹	Istraživanje je provedeno u Pakistanu s podacima iz razdoblja 1981. do 2016. godine.	- ARDL metoda (AutoRegressive Distributed Lag)	Postoji inverzan odnos terorizma s ekonomskim rastom u Pakistanu te naglašavaju potrebu za rješavanjem terorizma radi potencijalnog negativnog utjecaja na turizam i opći gospodarski razvoj
Irfan i autori, 2021⁷⁰	SAD, 2011. - 2020.	- sistematska literaturna analiza	Smanjenje uzroka terorizma može pozitivno utjecati na turizam kroz povećanje sigurnosti i privlačnosti destinacija
Biran i Buda, 2018⁷¹	Ujedinjeno Kraljevstvo i Nizozemska, 2018	- teoretski pristup - pregled literature	Tamni turizam pomaže ljudima da se suoče sa strahom od smrti tako što omogućava simboličku i literalnu besmrtnost unutar društvenih grupa
Tahir, 2018⁷²	Uzorak obuhvaća 94 zemlje u razdoblju od 2005. do 2016. godine	- ekonometrijska tehnika	Poboljšanje dohotka, obrazovanja i političke stabilnosti može pomoći u suzbijanju terorizma i potaknuti turizam
BaMaungi, 2016⁷³	SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo, 2018.	- povezanost između unutrašnje prijetnje (insider threat) i terorizma	Identificirani su potencijalni rizici infiltracije terorističkih insajdera, naglašavajući potrebu za jačanjem sigurnosnih protokola radi zaštite turista i imovine
Groizard, Ismael, Santana-G, 2021⁷⁴	Egipat, Sirija, Tunis i Jemen, 2008. – 2013.	- Analiza političke nestabilnosti i međunarodnih efekata prelijevanja (spillover effect)	Arapsko proljeće 2011. smanjilo je turizam zbog povećane percepcije rizika i terorizma.
Minhong, Ha Choi, Leopkey, 2019⁷⁵	Južna Koreja, Japan, Kina, Francuska, SAD, 2018.	- online anketa - analiza podataka pomoću tehnike strukturnog modeliranja jednadžbi (SEM)	Percepcija rizika od terorizma prema Južnoj Koreji (očiti rizici) najviše utječe na namjere putovanja

⁶⁹ Saleem, Q., Sidra, S., Rauf, A., & Siddique, H. M. A. (2020). Impact of Terrorism on Economic Growth in South Asian Country. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 10(4), 185–191.

⁷⁰ Irfan, Asmara & Sami, Abdul & Sulaiman, Zuraidah & Liaquat, Hira. (2022). Root Causes of Terrorism: A Systematic Review of Past Decade. *Journal of Public Value and Administrative Insight*. 4. 183-199

⁷¹ Biran, A., & Buda, D. M. (2018). *Unravelling Fear of Death Motives in Dark Tourism. The Palgrave Handbook of Dark Tourism Studies*, 515–532

⁷² Tahir, M. (2018). *Terrorism and its Determinants: Panel Data Evidence from 94 Countries. Applied Research in Quality of Life*

⁷³ BaMaung, D., McIlhatton, D., MacDonald, M., & Beattie, R. (2016). *The Enemy Within? The Connection between Insider Threat and Terrorism. Studies in Conflict & Terrorism*, 41(2), 133–150

⁷⁴ Groizard, J. L., Ismael, M., & Santana-Gallego, M. (2021). *Political Upheavals, Tourism Flight, and Spillovers: The Case of the Arab Spring. Journal of Travel Research*

⁷⁵ Kim, M., Choi, K. H., & Leopkey, B. (2019). *The influence of tourist risk perceptions on travel intention to mega sporting event destinations with different levels of risk. Tourism Economic*

Gelbman, 2023⁷⁶	Izrael i Palestina, 2023.	- Kvalitativna analiza slučaja "Peace Run" primjena teorije kontakta	Model sportskog turizma i mira pokazuje koordinaciju i suradnju unatoč konfliktima
Higgins-Desbiolles, Blanchard, Urbain, 2021⁷⁷	Nizozemska, 2019.	- Kritička analiza literature teorijskih okvira	Turizam može doprinijeti miru i održivosti, ali postoje kritike da su te tvrdnje često neutemeljene

Izvor: obrada autora

Sveobuhvatna analiza istraživanja koja se bave utjecajem terorizma na turizam jasno pokazuje duboku i višestruku povezanost između ovih dviju pojava, što se manifestira kroz različite aspekte društva, gospodarstva i individualnog ponašanja turista. Iz različitih zemalja i metodologija dolazi do univerzalnog zaključka da terorizam negativno utječe na turizam smanjujući broj posjetitelja, prihode i ukupnu ekonomsku dobrobit. Primjerice, istraživanje Khana i autora (2020) u Pakistanu otkriva značajan negativan utjecaj terorizma na dobrobit i turizam, dok Mohamed i Elseyoufi (2018) pokazuju kako teroristički incidenti u Egiptu i šire na Bliskom Istoku dovode do značajnog pada turističkih prihoda. Rami i Van den Bedem (2020) naglašavaju važnost sigurnosnih mjera kako bi se obnovilo povjerenje turista u destinacije pogođene terorizmom poput Šri Lanke. Mudassar (2020) ističe da globalni geopolitički rizik ima veću prediktivnu moć za turističke dionice u zemljama u razvoju u usporedbi s lokalnim rizicima, dok Devashish i Bandyopadhyay (2024) ukazuju na negativan utjecaj terorizma na zračni putnički promet i nacionalni izvoz. Studije također otkrivaju promjene u turističkim preferencijama i vrijednostima uslijed straha od terorizma, kao što su Veréb i suradnici (2018) u SAD-u. Konačno, istraživanja pokazuju da ekonomski i socijalni faktori, kao što su nezaposlenost, siromaštvo i obrazovanje, igraju ključnu ulogu u suzbijanju terorizma i jačanju turističkog fenomena, što naglašavaju Irfan i autori (2021) te Tahir (2018). Sva ova istraživanja zajedno upućuju na potrebu za integriranim pristupom koji uključuje poboljšanje sigurnosnih mjera, ekonomski razvoj i političku stabilnost kako bi se ublažili negativni učinci terorizma na turizam.

⁷⁶ Gelbman, A. (2019). *Sport tourism and peace: crossing the contested wall*. *Tourism Geographies*, 1–27

⁷⁷ Higgins-Desbiolles, F., Blanchard, L.-A., & Urbain, Y. (2021). Peace through tourism: Critical reflections on the intersections between peace, justice, sustainable development and tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 1–17

3.3. Povezanost terorizma i migracija

Općenito se očekuje da će stavovi prema imigrantima postati negativniji u kontekstu terorizma. Stvarna ili percipirana prijetnja jedan je od najvažnijih čimbenika koji objašnjava te stavove ili promjene u njima (primjerice, Huddy i ostali). Drugim riječima, terorizam se percipira kao prijetnja osobnoj i nacionalnoj sigurnosti, što dovodi do pojačanog straha od drugih, povećanog etnocentrizma, predrasuda i ksenofobije, kao i jače povezanosti s domaćim identitetom. Sve to, pak, potiče negativnije stavove prema migrantima (na primjer, Hellwig i Sinno; Hitlan i ostali; LeVine i Campbell; Schimel i ostali).⁷⁸

Međutim, izravna veza između ilegalnih migracija i terorizma često je kritički analizirana kao strateška greška. Ni izbjeglice ni oni koji traže bolji život nisu teroristi. Izbjeglice su skloni tražiti zaštitu od progona, koji često pokreću teroristi. Istodobno, treba uzeti u obzir da terorističke organizacije imaju pristup nezakonitom korištenju migracija za slanje operativaca u ciljne zemlje. Suvremene terorističke organizacije traže pronalazak napadača u zapadnim zemljama koji imaju državljanstvo, bez veze s religijom organizacija, moguće bez imena ili dosjea od strane sigurnosnih službi zemlje domaćina. Iskustva terorističkih napada u Londonu, Madridu i drugim mjestima na europskom tlu pokazala su ovu tvrdnju. Međutim, rizik koji bi Islamska država ili druge terorističke organizacije mogle prokrijumčariti militantne u Europu pod okriljem golemog vala migranata puno je manji od onoga što razni kreatori politike i dionici mogu predložiti. Još jedan razlog zašto Islamska država ne mora nužno zahtijevati brigu o krijumčarenju ljudi u Europu proizlazi iz činjenice da nema manjka 'usamljenih' vučjih militantna koji su već prisutni na kontinentu. Od Bruxellesa i Pariza do Kopenhagena, smrtonosne napade su već nekoliko godina počinili ljudi koji već žive u Europi prije migrantske izbjegličke krize i oni koji mogu slobodno putovati kontinentom zbog Schengenskih granica.⁷⁹

Odrednice imigracijskih zakona danas su od velikog interesa. Porast migracijskih priljeva u posljednjih nekoliko desetljeća, kao i nedavne europske "izbjegličke i migracijske krize", potaknule su intenzivnu raspravu među kreatorima politike, javnosti i znanstvenicima o tome kako najbolje rješavati transnacionalna kretanja stanovništva. Argumentiramo da je vjerojatnije da će vlade provoditi restriktivnije politike u svjetlu terorizma u drugim zemljama. Tvrdimo da

---

⁷⁸ Terrorism and Migration: An Overview, Journal: British Journal of Political Science, : 2020, ISSN: 1469-2112, str. 10

⁷⁹ Sinha, Shreya. (2023). Migration and Terrorism in Europe: A Nexus of Two Crises. International Journal on Responsibility. 5. 10.62365/2576-0955.1059., str. 29

terorizam u susjednim državama utječe na istaknutost sigurnosne prijetnje i pozornost koju domaća publika posvećuje sigurnosnim problemima. Teroristički napadi u inozemstvu također oblikuju vrstu političkog rješenja za njihovo rješavanje i političku volju za implementaciju promjena. Kreatori politike, u pokušaju da signaliziraju svojim građanima da preuzimaju kontrolu iz sigurnosnih razloga, nastojat će zadovoljiti domaću publiku izvedivim politikama. Ključna pretpostavka na kojoj se temelji naše istraživanje jest da je terorizam usko povezan s migracijom u percepciji kreatora politike i šire javnosti. Iako postoji malo dokaza koji podržavaju objektivnu vezu, percepcija udruge je, zapravo, sveprisutna među širom europskom javnošću. Politički čelnici, uključujući one u zemljama koje nisu bile meta terorista, također površno povezuju terorizam s imigracijom i zalažu se za strože migracijske politike temeljene na percipiranom riziku.⁸⁰

Suočavanje s sigurnosnim implikacijama kretanja stanovništva ponekad je izazovno za svaku zemlju, ali ne i nemoguće. Također, ne postoji automatska veza između migracije stanovništva i transnacionalne difuzije terorizma, niti između restriktivnijih imigracijskih zakona i sprječavanja terorističkih napada. Istraživanja mogu pomoći u razumijevanju očekivanih učinaka i mogućih politika koje se mogu primijeniti. Okrivljavanje migranata za povećanje razine terorizma ili jednostavno zatvaranje granica može rezultirati velikim humanitarnim posljedicama ili biti potpuno kontraproduktivno, što je pokazano. Ipak, prepoznaje se značajne izazove u imigracijskim politikama, njihova razina restriktivnosti i poteškoće u odabiru "prave" politike za učinkovito suočavanje s terorizmom i njegovim širenjem. U mnogim zemljama, jednostavno povećanje razine restriktivnosti neće biti adekvatno niti će pomoći, stoga se čini važnijim i potencijalno učinkovitijim implementirati sveobuhvatne, dobro osmišljene politike koje podržavaju integracijske napore, umjesto samo povećanja restriktivnosti.⁸¹

3.4. Doba globalnog turizma

Globalno, turizam značajno doprinosi nacionalnim gospodarstvima kroz otvaranje radnih mjesta i generiranje prihoda. Razumijevanje motivacije putovanja i promjena na globalnom turističkom tržištu ključno je za analizu budućih obrazaca putovanja i potrošačkih perspektiva,

---

⁸⁰ Terrorism abroad and migration policies at home, Journal: Journal of European Public Policy, : 2020, ISSN: 1466-4429, str. 17-18

⁸¹ Böhmelt, T., & Bove, V. (2019). *How migration policies moderate the diffusion of terrorism. European Journal of Political Research.*, str. 18

kao i za omogućavanje turističkim destinacijama da iskoriste popratne učinke turizma. Sve veća konkurencija u turizmu dovodi do toga da destinacije sve više vode računa o uspostavljanju ravnoteže između zadržavanja postojećih turista i privlačenja novih posjetitelja.⁸²

Terorizam i politička nestabilnost predstavljaju prijetnje kojih se turisti najviše boje. Mlađe generacije posebno naglašavaju "rat, terorizam i političke napetosti" kao svoje glavne brige. Prethodna istraživanja izvještavaju da su terorizam i politička nestabilnost "posebno zastrašujući rizici zbog nekontrolirane, nevoljne i nasumične prirode potencijalne štete koja je povezana s posjetom odredištima pogođenim takvim incidentima".

Na taj način, percipirani rizik od terorizma djelotvornije utječe na ponašanje i donošenje odluka turista, bez obzira na njihovu zemlju podrijetla ili kulturno podrijetlo. Istraživanja su pokazala postojanje negativnog uzročnog učinka terorizma na turizam. Dokazano je da postoji jednosmjerna uzročna veza između terorizma i turizma, pri čemu uzročnost ide od terorizma prema turizmu.⁸³

Pitanja sigurnosti i sigurnosti tretirana su kao važna tema u turizmu, posebno s obzirom na evoluciju masovnog turizma od 1950-ih godina. Sve veći značaj sigurnosnih pitanja proizlazi iz širenja turizma iz uskog društvenog sloja na cjelokupnu srednju klasu, rastuće geografske mobilnosti te sveprisutnosti turizma kao jedne od najvećih industrija u svjetskom gospodarstvu.

Migracije stanovništva imaju značajan utjecaj na turizam, pri čemu migranti donose svoje kulture, običaje i tradicije u destinacije koje posjećuju. Ovakav kulturni utjecaj obogaćuje turističku ponudu i omogućuje raznolika iskustva za posjetitelje. S druge strane, terorizam ima negativan efekt na turizam, smanjujući turističku potražnju i destabilizirajući destinacije pogođene terorističkim prijetnjama.

Evolucija masovnog turizma se odvija paralelno s rastom broja turističkih destinacija i sve većim uključivanjem zemalja diljem svijeta. Danas turizam nije samo privilegija visokorazvijenih zemalja, već je ključni segment strategija ekonomskog razvoja i turističkih industrija zemalja "trećeg svijeta". Brz razvoj prometnih infrastruktura, poput zrakoplovstva i automobilske industrije, dodatno je potaknuo geografsku mobilnost i pristupačnost putovanja.

Razumijevanje pitanja sigurnosti i zaštite postalo je imperativ za industriju turizma, posebno u kontekstu rastuće globalne mobilnosti i turističke aktivnosti. Istovremeno, politička situacija

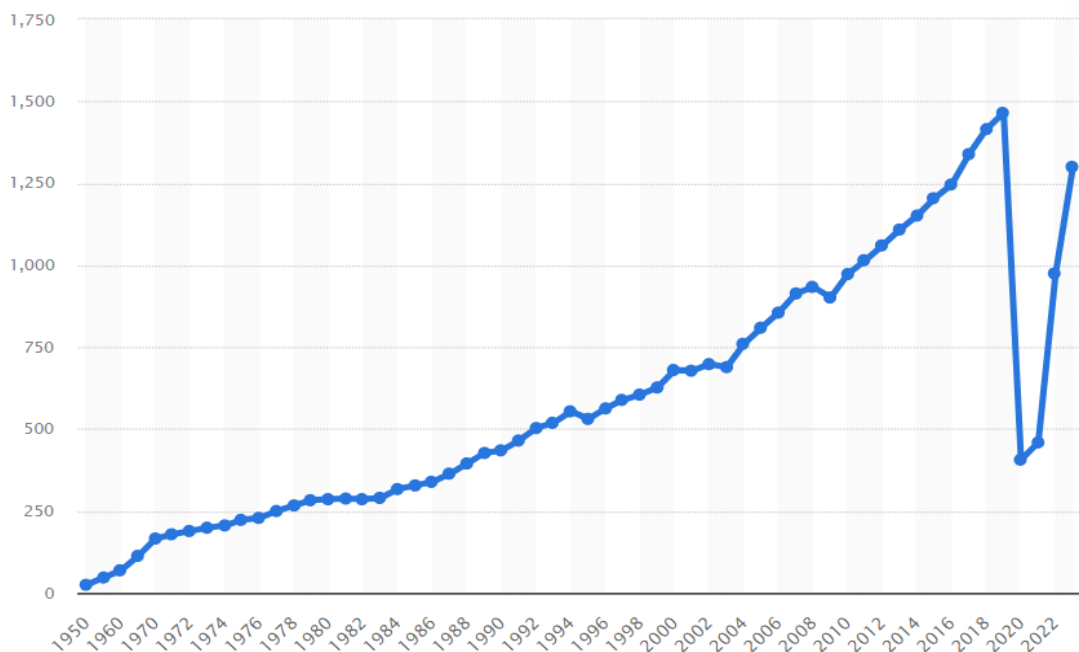
---

⁸² Zhou Z. (2022). Critical shifts in the global tourism industry: perspectives from Africa. *GeoJournal*, 87(2), 1245–1264., str. 2

⁸³ Seabra, C., Reis, P., & Abrantes, J. L. (2020). The influence of terrorism in tourism arrivals: A longitudinal approach in a Mediterranean country. *Annals of tourism research*, 80, 102811.

u svijetu igra ključnu ulogu u sigurnosti turizma, s političkim dešavanjima koja imaju direktan utjecaj na sigurnosne uvjete u turističkim destinacijama.

Slika 10 Broj međunarodnih turističkih dolazaka u svijetu 1950-2023

Izvor: Statista: <https://www.statista.com/topics/962/global-tourism/#statisticChapter> (Pristupljeno: 10.07.2024.)

Broj međunarodnih turističkih dolazaka diljem svijeta porastao je u 2023. u odnosu na prethodnu godinu. Ipak, ostao je ispod brojke iz 2019., prije utjecaja pandemije COVID-19. Nakon pada s početkom zdravstvene krize na otprilike 406 milijuna, što je najniža brojka zabilježena od 1989., globalni dolasci dolaznih turista pokazali su snažne znakove oporavka u narednim godinama, ukupno 1,3 milijarde u 2023.

Europa je globalna regija koja privlači najveći broj međunarodnih turista. Iako su dolasci turista u Europu značajno porasli 2023. u odnosu na prethodnu godinu, još nisu dostigli razine prije pandemije. Unutar ove regije, južna i mediteranska Europa bila je najpopularnije područje za međunarodni turizam, zabilježivši oko 265 milijuna dolazaka u 2022. godini.

Prema Statista Mobility Market Insights, prihod globalnog tržišta putovanja i turizma - uključujući hotele, paket aranžmane, iznajmljivanje na odmoru i kampiranje - iznosio je gotovo 860 milijardi američkih dolara u 2023. godini, nakon oporavka od utjecaja COVID-19. Kada se prihodi od putovanja i turizma diljem svijeta raščlane prema prodajnim kanalima, ispada da je online kanal generirao više od dvije trećine vrijednosti globalnih transakcija te godine.⁸⁴

U zaključku, pitanja migracija, terorizma i sigurnosti imaju dubok i složen utjecaj na globalni turizam u 21. stoljeću, zahtijevajući integralan pristup koji kombinira sigurnosne aspekte, ekonomsku održivost i društvenu odgovornost u razvoju turizma.⁸⁵

---

⁸⁴ Statista: <https://www.statista.com/topics/962/global-tourism/#statisticChapter> (Pristupljeno: 11.04.2024.)

⁸⁵ István Kóvári, Krisztina Zimányi.(2011) "Sigurnost i sigurnost u doba globalnog turizma." Applied Studies in Agribusiness and Commerce., Str. 59-60.

4. POVEZANOST TURIZMA, TERORIZMA I MIGRACIJA: PRIMJER BRUXELLESA

Teroristički napadi u Bruxellesu u ožujku 2016. godine, koji su rezultirali sa 32 poginule osobe i oko 300 ozlijeđenih, značajno su promijenili percepciju sigurnosti u turističkim destinacijama. Ovaj događaj nije bio izoliran, jer su slični napadi potresli Pariz u studenom 2015. i Nicu u srpnju 2016, dok je južna Njemačka iskusila više napada u kratkom vremenskom razdoblju. Takvi incidenti utječu na ponašanje turista i percepciju destinacija, što čini analizu njihovog utjecaja na turizam ključnom za buduće mjere kriznog menadžmenta.

4.1. Kratkoročni oporavak

Kako bi se oporavili od ovog napada i uspostavili sigurnost diljem grada, zemlje i dalje, belgijski krizni centar započeo je svoju strategiju oporavka.

Kao prva mjera, grad je zatvoren, uključujući zračnu luku i metro. Belgijski dužnosnici su savjetovali javnost da koristi društvene medije kako bi stupili u kontakt s obitelji i prijateljima, jer su telefonske mreže bile preopterećene. Metro je ponovno otvoren istog dana, dok je zračna luka nastavila s radom 3. travnja.

Nakon napada, policija je dobila nalog za uhićenje nekoliko osumnjičenih i provedbu brojnih racija koje su dovele do uhićenja jednog ključnog osumnjičenika prikazanog na sigurnosnim snimkama. Osim toga, kod osumnjičenih je pronađen isti eksploziv koji je korišten u napadu u

Parizu, čime se nastojalo spriječiti novi mogući napad. Vojnicima je naređeno da patroliraju gradom, kako bi se dodatno osigurala sigurnost.⁸⁶

4.2. Komunikacija i društvene mreže

Facebook je aktivirao alat za provjeru sigurnosti omogućujući korisnicima da označe sebe kao sigurne te provjere sigurnosni status svojih prijatelja i obitelji. Kako bi smanjili paniku i pružili građanima vrijedne informacije, vlada je koristila brojne kanale uključujući TV, radio i društvene medije.

Turistička organizacija Bruxellesa imala je vrlo važnu ulogu tijekom oporavka. Prema Trauwaenu, direktoru marketinga i prodaje briselske turističke organizacije, oporavak je bio temeljen na četverostrukoj strategiji. Prva je bila informiranje i podrška turistima i partnerima odmah nakon napada kroz ažuriranje informacija na web stranici, postavljanje informativnih pultova na svim belgijskim zračnim lukama, uspostavljanje call centara za delegate kongresa te informiranje partnera o raznim mjerama. Također su pružali informacije o otvorenim ili zatvorenim turističkim atrakcijama. Ostale mjere uključivale su emitiranje svjedočanstava i prijenose uživo s Gran Placa putem web kamera.

Druga strategija bila je pojačavanje solidarnosti. Strah je pretvoren u empatiju i simpatiju. Kako bi se uvjerilo turiste, pozitivni osjećaji generirani su kroz kreativne kampanje koje su sadržavale slogan #relaxinBrussels. Sljedeća slika (slika 11) jedna je od četiri korištene u ovoj kampanji s porukom: "Najopasnija stvar u Belgiji je njezina čokolada zbog rizika od kolesterola."

Slika 11 Slika iz kampanje nakon napada - Turistička organizacija Bruxellesa

---

⁸⁶ Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2016/03/22/belgian-officials-urge-people-to-turn-to-social-media-in-wake-of-bombings/?noredirect=on> (Pristupljeno: 10.7.2024)

Izvor: Pub.be: <https://pub.be/fr/re-visitbrussels-et-ses-plaisirs/> (Pristupljeno: 10.07.2024.)

Treća strategija bila je pokazati da život ide dalje. Nakon nekoliko teških dana, priopćeno je da sve ponovno funkcionira normalno i da je život nastavio svojim tokom. Ponovno su otvorene brojne turističke lokacije i javne službe. Kako bi se to prikazalo, pokrenuto je nekoliko kampanja putem društvenih medija. Ove kampanje su imale za cilj dosegnuti veliki broj ljudi, prikazujući normalnost kroz slike grada. Uz to, ljetne kampanje su pokrenute na društvenim mrežama i internetu, nudeći posebne ponude za smještaj i vikend aranžmane. Ukupno je podijeljeno 34.240.005 impresija online promocija, a online promet porastao je za dodatnih 160.280 posjeta.⁸⁷

Osim toga, proširene su aktivnosti za medije, poput press putovanja i partnerstva s avioprijevoznicima. Turistička organizacija Bruxellesa također je surađivala s vanjskim komunikacijskim platformama kao što su Expedia, TripAdvisor i medijske grupacije kako bi potaknula turizam. Završna strategija sastojala se od omogućavanja drugim glasovima, kao što su turisti, lokalni stanovnici, iseljenici, sudionici kongresa, novinari i ključni influenceri, da izraze svoje mišljenje kako bi se generirala razina povjerenja i kredibiliteta.

Između 10. lipnja i 30. rujna, Turistička organizacija Bruxellesa surađivala je s 32 ključna influencera koji su ukupno imali 4.479.933 pratitelja. Osvrćući se na napad, turistička organizacija ističe važnost pripremljenosti, jer kriza može pogoditi u bilo kojem trenutku. Kako bi se to postiglo, smatraju da je krizni menadžment tim neophodan. Tim bi trebao imati jasnu hijerarhiju odlučivanja i odgovaranja na zahtjeve medija. Upravljanje komunikacijom igra ključnu ulogu. Komunikacija bi trebala biti iskrena, brza, učestala i činjenična, te bi trebala biti koordinirana među "komunikatorima" kako bi se osigurala dosljednost. Osim toga, važno je

---

⁸⁷ Meindl, A. (2018). *The Impacts of Terrorism on Tourism in the EU*. Vienna, str. 37

uključiti sve dionike, poput hotela, putničkih agencija i kongresnih centara, te ih podržati kroz zajednički rad. Ta podrška može biti pružena kroz fleksibilnost u suradnji s njima. Dionici su ključni u obnovi turističke destinacije.⁸⁸

4.3. Vladine mjere

Nakon napada, teroristička prijetnja podignuta je na najvišu razinu. Proglašena su tri dana nacionalne žalosti. Parlament je naložio osnivanje komisije za istraživanje napada i propusta u njihovom sprječavanju. Komisija je objavila tri izvještaja usredotočena na hitni odgovor, sigurnosnu arhitekturu i suzbijanje radikalizma. Vlada je 2016. godine najavila 30 mjera, od kojih je 26 već bilo provedeno ili će biti provedeno u kratkom roku. Među tim mjerama je zabrana korištenja neprijavljenih SIM kartica za mobilne telefone. Također su uspostavljene jedinice za prevenciju koje prate radikalizaciju u pogođenim četvrtima. Dozvoljeno je i praćenje telefonskih razgovora i e-mailova sumnjivaca te suspenzija putovnica. Poduzete su mjere za sprječavanje financiranja terorizma i borbu protiv krijumčarenja oružja.

Napadi su također doveli do pojačane kontrole migracija. Posebna pažnja posvećena je migrantima iz visokorizičnih područja, a uvećane su sigurnosne provjere za one koji traže azil. U tom kontekstu, migracijske politike su postale strože, s ciljem identificiranja potencijalnih prijetnji i sprečavanja daljnjih radikalizacija unutar migrantskih zajednica.⁸⁹

4.4. Uključenje Europske Unije

---

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Lasoen, K. (2017). For Belgian eyes only: Intelligence cooperation in Belgium. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 30(3), 464-490., str. 471

Nakon napada, brojne zapadnoeuropske zemlje povećale su svoje sigurnosne mjere, pojačavajući sigurnosno osoblje na željezničkim postajama, zračnim lukama i granicama. Kao znak solidarnosti, nekoliko je znamenitosti bilo osvjetljeno bojama belgijske nacionalne zastave - crnom, crvenom i žutom. To je uključivalo Eiffelov toranj u Parizu, Brandenburška vrata u Berlinu, Fontanu di Trevi u Rimu i druge.⁹⁰

Osim toga, ministri pravosuđa i unutarnjih poslova EU-a izrazili su svoju podršku i sućut žrtvama. Ministri su također osudili napad i izjavili da je za kolektivnu borbu protiv terorističkih napada potrebno poduzeti mnoge mjere. Izjavili su da je potrebna istraga mreže uključene u napade u Parizu i Bruxellesu. Druga mjera bila je osiguravanje da jedinice za prikupljanje informacija o putnicima (PIUs), npr. zrakoplovne kompanije, šalju podatke kriminalističkim policijskim uredima. Dodatne mjere uključivale su borbu protiv financiranja terorizma i prijevara s dokumentima. EU se obvezala ojačati antiterorističku suradnju s Turskom i zemljama Sjeverne Afrike, Bliskog Istoka i Zapadnog Balkana. Interoperabilnost sigurnosnih baza podataka također je bila ključna za osiguravanje pouzdane provjere identiteta, što je posebno važno u kontekstu migracija. To bi bilo moguće putem Europskog sustava za automatsko prepoznavanje otisaka prstiju.

Još jedan prioritet bio je pronalaženje odgovarajućih načina za prikupljanje digitalnih dokaza, što je važno za sprječavanje napada; takvi digitalni dokazi mogu uključivati znakove radikalizaci: je. Ove aktivnosti mogle bi se suzbiti rehabilitacijskim programima. Dodatne mjere uključivale su podršku antiterorističkim skupinama, korištenje zajedničkih istražnih timova iz različitih država u Europskom centru za borbu protiv terorizma (ECTC).⁹¹

4.5. Posljedice terorističkog napada na turizam

Učinci terorističkog napada mogu se vizualizirati kroz broj dolazaka nakon incidenta u kratkom roku, koristeći mjesečne podatke za 2016. godinu. Kratkoročni učinci vidljivi su u tablici 7 kroz broj dolazaka u hotele i slične objekte u gradskoj zoni, prikazujući ukupne inozemne i domaće dolaske. Podaci pokrivaju razdoblje od siječnja do prosinca 2016. godine.

Tablica 7 Broj dolazaka 2016 godina

Period	Broj dolazaka
2016/1	212 850

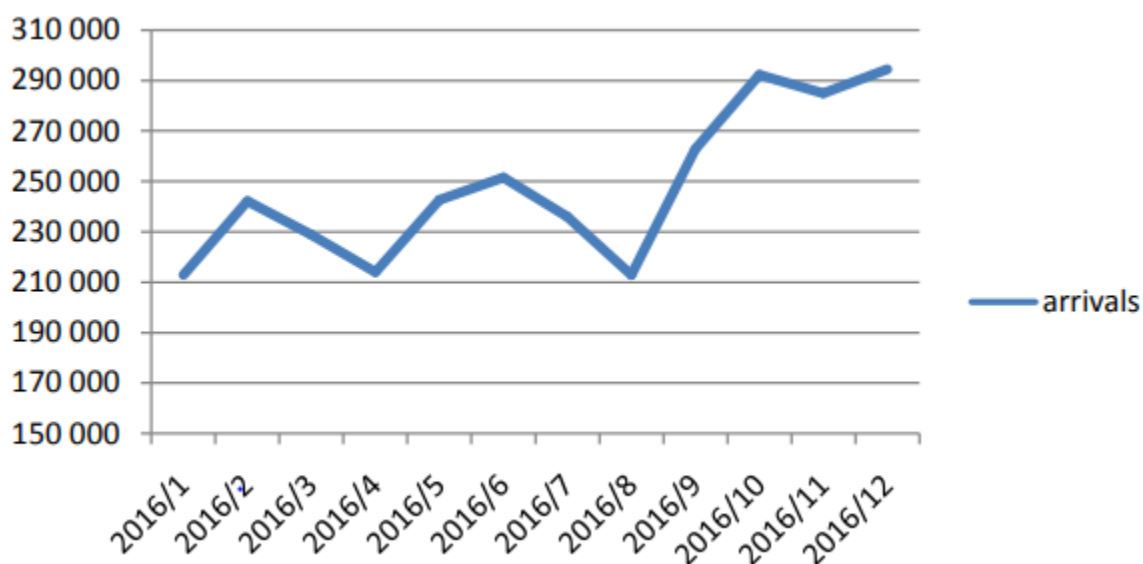
⁹⁰ Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/people/julie-vitkovskaya/> (Pristupljeno: 10.07.2024.)

⁹¹ European Council: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/24/statement-on-terrorist-attacks-in-brussels-on-22-march/> (Pristupljeno: 10.07.2024.)

2016/2	242 092
2016/3	228 712
2016/4	214 060
2016/5	242 642
2016/6	251 572
2016/7	235 877
2016/8	212 907
2016/9	262 767
2016/10	292 145
2016/11	284 873
2016/12	294 397

Izvor: Meindl, A. (2018). *The Impacts of Terrorism on Tourism in the EU*. Vienna, str. 39

Slika 12 Ukupan broj dolazaka u Bruxelles siječanj-prosinac

Izvor: Meindl, A. (2018). *The Impacts of Terrorism on Tourism in the EU*. Vienna, str. 39

Analizom podataka o dolascima u Bruxelles tijekom 2016. godine, vidljivi su značajni utjecaji terorističkog napada na turistički promet. Tri mjeseca se posebno ističu s niskim brojem dolazaka: siječanj, travanj i kolovoz.

Pad dolazaka u siječnju može se pripisati niskoj sezoni, što je uobičajeno za taj period godine. Međutim, drastičan pad dolazaka u travnju, mjesec dana nakon napada, ukazuje na neposredan negativan utjecaj terorističkog incidenta. Broj dolazaka u travnju iznosio je 214.060, što

predstavlja smanjenje od 6,4% u odnosu na prethodni mjesec. Ovaj pad jasno pokazuje kako teroristički napadi mogu izazvati strah među turistima i utjecati na njihove odluke o putovanju.

Nakon travnja, broj dolazaka pokazuje znakove oporavka, ali ponovno bilježi pad u kolovozu na 202.149. Ovaj pad mogao bi se djelomično objasniti sezonskim faktorima, gdje su ljetni putnici skloniji birati plažne destinacije umjesto gradova. Međutim, potrebno je dodatno istražiti podatke iz prethodnih godina kako bi se bolje razumjeli uzroci ovog pada.⁹²

Od rujna nadalje, broj dolazaka ponovno raste, dosegnuvši vrhunac u listopadu i prosincu, kada broj dolazaka prelazi 290.000. Ovaj oporavak može se pripisati povećanim sigurnosnim mjerama i kampanjama za povratak povjerenja turista, koje su provele belgijske vlasti i turističke organizacije.⁹³

Sveukupno, podaci jasno pokazuju da su teroristički napadi imali značajan, ali privremen utjecaj na turizam u Bruxellesu. Efektivna reakcija vlasti, uključujući poboljšane sigurnosne mjere i komunikacijske strategije, ključna je za oporavak turizma i vraćanje povjerenja posjetitelja.

Tablica 8 Dolasci Bruxelles 2010.-2017

	Dolasci
2010	3 000 048
2011	3 182 938
2012	3 170 645
2013	3 290 603
2014	3 420 194
2015	3 534 106
2016	2 974 894
2017	3 389 804

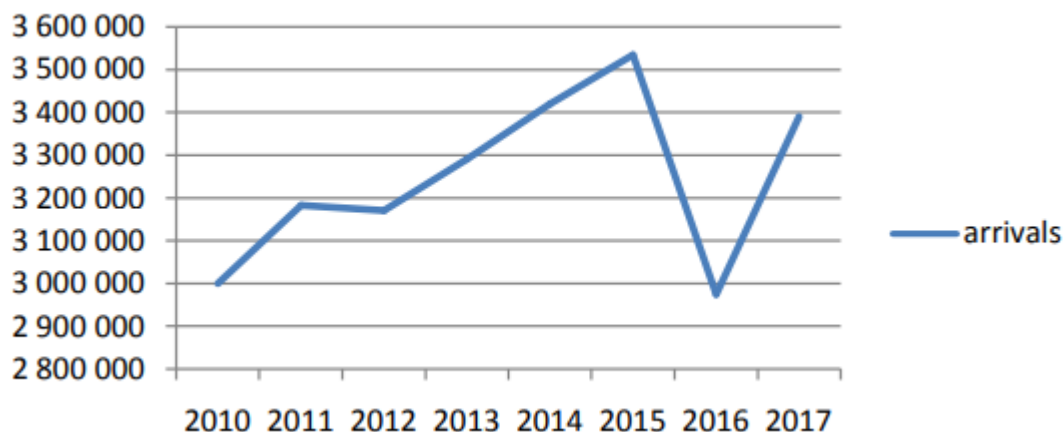
Izvor: Meindl, A. (2018). *The Impacts of Terrorism on Tourism in the EU*. Vienna, str. 40

Slika 13 Ukupni dolasci u Bruxelles 2010.-2017.

⁹² Meindl, A. (2018). *The Impacts of Terrorism on Tourism in the EU*. Vienna, str. 39

⁹³ Ibid.

Izvor: Meindl, A. (2018). *The Impacts of Terrorism on Tourism in the EU*. Vienna, str. 40

Tablica i grafikon prikazuju broj dolazaka u Bruxelles u razdoblju od 2010. do 2017. godine, ističući dugoročne trendove u turističkom prometu, uključujući utjecaj terorističkog napada u 2016. godini.

Podaci pokazuju kontinuirani porast broja dolazaka od 2010. do 2015. godine, s vrhuncem u 2015. godini kada broj dolazaka prelazi 3,5 milijuna. Međutim, u 2016. godini, vidljiv je nagli pad broja dolazaka, što se može izravno povezati s terorističkim napadom u ožujku te godine. Taj pad ukazuje na trenutni negativni utjecaj terorističkog napada na turizam, uzrokujući smanjenje broja posjetitelja zbog straha i nesigurnosti.

Unatoč ovom padu, podaci za 2017. godinu pokazuju značajan oporavak, s brojem dolazaka koji se vraća na razinu blizu onoj iz 2015. godine. Ovaj oporavak može se pripisati učinkovitim mjerama koje su poduzete kako bi se poboljšala sigurnost i povratilo povjerenje turista, uključujući poboljšane sigurnosne mjere, informacijske kampanje i međunarodnu suradnju u borbi protiv terorizma.

Rezultati prikazani gore donose i loše i dobre vijesti za turističku industriju u Bruxellesu i Belgiji te za Bruxelles/Belgiju kao destinaciju.

Loše vijesti su da teroristički napadi ne prolaze nezapaženo. Oni utječu na ponašanje posjetitelja u pogledu dolazaka i noćenja (s učincima na, primjerice, popunjenost hotela) tijekom nekoliko mjeseci. Bruxellesu je trebalo više od šest mjeseci da se oporavi. Ranija istraživanja otkrila su da učinci pada potražnje u turizmu traju od jednog do šest mjeseci, a oporavak se javlja u otprilike 50% destinacija unutar tri mjeseca ili manje. Slučajevi s tjelesnim ozljedama ili smrtnim ishodom imaju duži učinak na potražnju u turizmu nego oni s materijalnom štetom. Oporavak Bruxellesa, s dvostrukim napadom u kojem je ubijeno 32 ljudi

i ozlijeđeno oko 300, u skladu je s nalazima za druge pogođene destinacije. Posjetitelji iz drugih dijelova Belgije manje su osjetljivi na rizik nego međunarodni turisti, pa bi se trebale razviti različite politike za međunarodni i domaći turizam. Informiranost može biti glavni faktor koji objašnjava razlike u ponašanju posjetitelja iz Nizozemske i drugih zemalja.

Dobre vijesti su da se turizam oporavlja. Iako teroristički napadi imaju trenutačne negativne učinke, turistička industrija pokazuje otpornost i prilagodljivost. Kampanje poput #shareoursmile i zajedničke promocije s susjednim zemljama imale su za cilj potaknuti povjerenje turista i promovirati Belgiju kao destinaciju. Također, sigurnosne mjere poput prisutnosti vojske na ulicama pridonose osjećaju sigurnosti među posjetiteljima, što je važno za razvoj odgovarajućih strategija kriznog menadžmenta.

Teroristički napadi imaju značajan, ali privremen utjecaj na turizam. Brzi oporavak naglašava važnost učinkovitih kriznih strategija i koordiniranih napora svih dionika u turističkoj industriji. Dodatna istraživanja o relativnoj učinkovitosti različitih politika odgovora na krize preporučuju se kako bi se optimizirala provedba mjera kriznog menadžmenta.⁹⁴

---

⁹⁴ Journals.openedition: <https://journals.openedition.org/belgeo/20688> (10.07.2024.)

5. DRŽAVNE MJERE ZAŠTITE TURIZMA OD TERORIZMA I MIGRACIJA

U posljednja dva desetljeća, sigurnosna pitanja dobila su iznimnu važnost u turizmu. Teroristički napadi, prirodne katastrofe i pandemije značajno su utjecali na percepciju sigurnosti destinacija, čime je turizam postao izrazito ranjiv. Sigurnosni problemi nisu samo oblikovali migracijske politike već su zahtijevali i nove mjere zaštite u turizmu. Ovaj odjeljak istražuje kako terorizam i migracije utječu na turizam te koje mjere države poduzimaju za oporavak turizma nakon krize. Razumijevanje ovih dinamičnih odnosa ključno je za osiguranje stabilnog i sigurnog turističkog okruženja.

5.1. Mjere protiv terorizma i migracija

Sigurnosni i zaštitni problemi uvijek su bili neizostavni uvjeti za putovanja i turizam. No, u posljednja dva desetljeća sigurnosna pitanja dobila su mnogo veći značaj u turizmu. Promjene u svijetu tijekom posljednja dva desetljeća bile su ogromne, uključujući terorističke napade, lokalne ratove, prirodne katastrofe, epidemije i pandemije, što je dovelo do značajnog smanjenja sigurnosti. Putnički i turistički fenomen nije mogao izbjeći negativne utjecaje i posljedice ovih događaja, što je dodatno istaknulo ranjivost turizma na globalnoj i regionalnoj razini. Ova činjenica zahtijeva istraživanje i proučavanje odnosa između sigurnosnih pitanja i turizma, uključujući stvaranje nove, ažurirane definicije pojma "sigurnost i zaštita u turizmu". Proučavanje problema sigurnosti postalo je ključno za turistički fenomen. Ključno je razumjeti kako sigurnosni problemi utječu na turiste pri odabiru destinacije te koje su zadaće i odgovornosti aktera u turizmu, uključujući turiste, u smanjenju prijatnji protiv turista i njihove imovine, kao i protiv ljudi koji rade u turizmu i turističke infrastrukture. Sigurnosna i zaštitna pitanja postala su složen višedimenzionalni pojam s mnoštvom komponenti, uključujući političku sigurnost, javnu sigurnost, zdravstvenu sigurnost, sigurnost osobnih podataka, pravnu

zaštitu turista, zaštitu potrošača, sigurnost u komunikaciji, zaštitu od katastrofa, ekološku sigurnost, dobivanje autentičnih informacija i osiguranje kvalitete usluga⁹⁵

Sigurnosni i zaštitni problemi postali su ključni za turizam u posljednja dva desetljeća i zbog terorističkih napada, lokalnih ratova, prirodnih katastrofa i pandemija. Ova pitanja naglašavaju ranjivost turizma na globalnoj razini i zahtijevaju istraživanje odnosa između sigurnosti i turizma te stvaranje nove definicije "sigurnosti i zaštite u turizmu". Teroristički napadi, poput onih 11. rujna 2001. godine, pokazali su kako mediji oblikuju percepciju sigurnosti destinacija, što utječe na turističke odluke. Istraživanja pokazuju da gotovo 40% turista mijenja planove putovanja nakon terorističkog napada u svojoj zemlji, često birajući lokalne destinacije zbog osjećaja sigurnosti.

Migracijske politike također su pod utjecajem terorizma, s većom izloženošću transnacionalnom terorizmu što dovodi do strožih kontrola migracija, ali ne i do strožih migracijskih propisa. Vlade uvode restriktivnije kontrole migracija tijekom vremena percipiranog terorističkog rizika kako bi smanjile troškove napada iz inozemstva i pokazale političku odlučnost.⁹⁶

5.2. Državne mjere oporavka turizma nakon krize

Turizam je osjetljiv fenomen kada su u pitanju globalne krize poput terorizma i migracija. Teroristički napadi često imaju neposredan i dugotrajan utjecaj na percepciju sigurnosti destinacija, što direktno utiče na broj posjeta turista. Primjerice, nakon velikih terorističkih napada u Europi, poput onih u Parizu i Bruxellesu, zabilježen je značajan pad u broju turista zbog straha za sigurnost. Države moraju brzo reagirati kako bi obnovile povjerenje turista, često kroz pojačane mjere sigurnosti i intenzivne promotivne kampanje koje naglašavaju sigurnost destinacija .

Migracije, s druge strane, donose složeniju dinamiku. Veliki priliv migranata može stvoriti percepciju nestabilnosti, ali može i obogatiti turističku ponudu kroz uvođenje novih kulturnih elemenata. Na primjer, integracija migranata u turizam može donijeti autentična kulturna iskustva koja privlače turiste .

---

⁹⁵ Kóvári, I., & Zimányi, K. (2007). Safety and security in the age of global tourism. *Applied Studies in Agribusiness and Commerce – APSTRACT*, Agroinform Publishing House, Budapest, 60-62.

⁹⁶ Helbling, M., & Meierrieks, D. (2015). The effect of transnational terrorism on migration policy change. *Journal of Peace Research*, 52(4), str. 8.

Kako bi učinkovito odgovorile na ove izazove, države često primjenjuju niz strategija. Jedna od ključnih mjera je poboljšanje sigurnosne infrastrukture, uključujući pojačane kontrole na aerodromima, sigurnosne provjere na turističkim lokacijama i bolju obuku sigurnosnog osoblja. Također, međunarodna suradnja postaje sve važnija u borbi protiv transnacionalnih prijetnji kao što su terorizam i organizirani kriminal.⁹⁷

Državne mjere oporavka turizma nakon krize obuhvaćaju i različite strategije usmjerene na jačanje otpornosti i promociju destinacija. Prvo, mnoge zemlje su uspostavile nacionalne planove oporavka koji integriraju obrazovanje, zdravstvo, socijalnu zaštitu i zapošljavanje. Centralizirane koordinacijske jedinice unutar ministarstava za turizam osiguravaju implementaciju ovih planova. Drugo, promocija kulturnog turizma kroz inicijative poput UNESCO-ove kampanje #Unite4Heritage podiže svijest o očuvanju kulturne baštine i jača društvenu koheziju. Treće, unapređenje turističke infrastrukture i financijska pomoć malim i srednjim poduzećima uključuju subvencije, povoljne kredite i porezne olakšice. Četvrto, edukacija i obuka radne snage kroz programe obuke omogućavaju radnicima stjecanje novih vještina, uključujući digitalnu transformaciju.

Konačno, promocija destinacija kroz globalne marketinške kampanje privlači turiste, naglašavajući sigurnost i kulturne ljepote, čime se potiče oporavak turizma. Ove mjere pomažu državama u ponovnom uspostavljanju stabilnog i održivog turizma.⁹⁸

---

⁹⁷ United Nations. (2023). *High-Level International Conference on Regional Cooperation: Conference Report*. United Nations:
https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/ct_week_2023_visibility_report.pdf (Pristupljeno: 10.07.2024.)

⁹⁸ UNESCO. (2017). *Preventing violent extremism through education: A guide for policy-makers*. UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246789> (Pristupljeno: 10.07.2024.)

ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu analizirane su međusobne veze između turizma, terorizma i migracija kroz primjenu različitih istraživačkih metoda. Predmet istraživanja uključivao je specifične terorističke napade u Bruxellesu 2016. godine, analizu motivacije počinitelja, reakcije sigurnosnih službi te utjecaj migracijskih tokova na sigurnost turističkih destinacija i percepciju turista.

Istraživanje je pokazalo da terorizam ima značajan negativan utjecaj na turizam, smanjujući broj posjeta i prihode turističkih destinacija koje su pogođene terorističkim napadima. Ova hipoteza potvrđena je analizom specifičnih slučajeva, kao što je teroristički napad u Bruxellesu 2016. godine, koji je znatno smanjio broj turista u toj regiji i negativno utjecao na lokalnu ekonomiju. S druge strane, migracije mogu imati pozitivan utjecaj na turizam kroz povećanje kulturne razmjene i obogaćivanje turističke ponude. Migranti često doprinose diversifikaciji turističke ponude, što privlači veći broj turista i obogaćuje turističke destinacije. Ova hipoteza potvrđena je kroz proučavanje kulturnih i ekonomskih koristi migracija za turizam.

Istraživanje je također pokazalo da reakcije sigurnosnih službi na terorističke prijetnje igraju ključnu ulogu u oblikovanju percepcije sigurnosti među turistima. Učinkovite sigurnosne mjere mogu ublažiti strahove turista i pomoći u brzom oporavku turizma nakon terorističkih napada. Korištenje induktivne, deduktivne, metode analize i deskriptivne metode omogućilo je sveobuhvatnu analizu i razumijevanje složenih međusobnih veza između turizma, terorizma i migracija. Rezultati ovog istraživanja pružaju temelj za razvoj sigurnosnih politika koje će zaštititi turizam od terorističkih prijetnji i optimalno iskoristiti pozitivne aspekte migracija. Zaključno, rad doprinosi boljem razumijevanju složenih dinamika koje oblikuju suvremeni turizam i pruža preporuke za oblikovanje učinkovitih strategija koje će osigurati sigurnost i održivi razvoj turizma unatoč globalnim izazovima. Međunarodna suradnja i razmjena informacija ističu se kao ključni elementi u borbi protiv terorizma i promoviranju održivog turizma. Proučavanje specifičnih slučajeva, kao što su napadi u Bruxellesu, pružilo je vrijedne uvide u načine na koje se mogu unaprijediti sigurnosne mjere i integracija migranata u turizam.

POPIS LITERATURE

Članci:

1. Moghadam, et al, *The Roots of Terrorism*. Infobase Publishing, 2006. 5 J. Ciment, *World Terrorism: an Encyclopedia of Political Violence from Ancient Times to the Post-9/11 era*, Routledge, 2015.
2. Ad Hoc Committee on International Terrorism, UN Doc. A/9028, Supp. (18 Dec. 1973), in Bassiouni, *International Terrorism: A Compilation of U.N. Documents (1972–2001)*, vol. 1, 2002
3. Antwi-Boasiako, Kwame & Hill, Caleb. (2020). Terrorism and Right-Wing Extremism: History and Comparative Definitions. *Political Preferences*. 77-94.
4. BaMaung, D., McIlhatton, D., MacDonald, M., & Beattie, R. (2016). The Enemy Within? The Connection between Insider Threat and Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 41(2), 133–150
5. Biran, A., & Buda, D. M. (2018). Unravelling Fear of Death Motives in Dark Tourism. *The Palgrave Handbook of Dark Tourism Studies*, 515–532
6. Casado-Díaz, M. A., Casado-Díaz, A. B., & Casado-Díaz, J. M. (2013). *Linking tourism, retirement migration and social capital*. *Tourism Geographies*, 16(1), 124–140
7. Carson, D. A., Carson, D. B., & Eimermann, M. (2017). *International winter tourism entrepreneurs in northern Sweden: understanding migration, lifestyle, and business motivations*. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 18(2), 183–198
8. Ciax, K., and Runkel, S. (2024). Geopolitics of Urban Squares: Atmospheric Securitisation and Counterterrorism in Everyday Urban Spaces in Berlin. *Geopolitics*,

9. C.B. Beall i G. Mott (2021). The New EU Counter-Terrorism Agenda: Preemptive Security through the Anticipation of Terrorist Events
10. Chemli, S., Toanoglou, M. i Valeri, M. (2024). Tourism takes a hit: The devastating impact of terrorism on iconic destinations. *Tourism and hospitality management*, 30 (1), 119-131.,
11. Choe, Jaeyeon, and Peter Lugosi. "Migration, Tourism and Social Sustainability." *Tourism Geographies* 24, no. 1 (2022): 1–8.,
12. Chojnowski, L. (2020). On Terrorism and its Typologies. *Security Dimensions. International and National Studies*, (33), 22-39.
13. Chemli, S., Toanoglou, M. i Valeri, M. (2024). Tourism takes a hit: The devastating impact of terrorism on iconic destinations. *Tourism and hospitality management*, 30 (1), 119-131.
14. EU Handbook on victims of terrorism(2021)., EU Centre of Expertise for Victims of Terrorism
15. *European Papers*, Vol. 7, 2022, No 2, pp. 909-928
16. Etzo, Ivan. (2016). The impact of migration on tourism demand: evidence from Japan.
17. Etzo, I., Massidda, C., & Piras, R. (2014). Migration and outbound tourism: Evidence from Italy. *Annals of Tourism Research*, 48, 235–249
18. International Organization for Migration (IOM) (2010), *International terrorism and migration*, Switzerland,

19. Irfan, Asmara & Sami, Abdul & Sulaiman, Zuraidah & Liaquat, Hira. (2022). Root Causes of Terrorism: A Systematic Review of Past Decade. *Journal of Public Value and Administrative Insight*. 4. 183-199

20. Isaac, R. K., & Van den Bedem, A. (2020). The impacts of terrorism on risk perception and travel behaviour of the Dutch market: Sri Lanka as a case study. *International Journal of Tourism Cities*, ahead-of-print

21. Esmailzadeh, Y. (Svibanj 2023), *Defining Terrorism: Debates, Challenges, and Opportunities*,

22. EU Handbook on victims of terrorism(2021)., EU Centre of Expertise for Victims of Terrorism,

23. Global Commission on International Migration (2005), "Migration in an Interconnected World: New Directions for Action," Geneva: Switzerland.

24. Gaswaga, Duncan (2013) "The Definition of Terrorism," *The International Journal of Ethical Leadership*: Vol. 2 , Article 15.

25. Graovac Matassi, V. (2004.): „Svjetski dan migracija“, <http://www.geografija.hr teme/svjetskidan-migracija/>

26. Gelbman, A. (2019). Sport tourism and peace: crossing the contested wall. *Tourism Geographies*, 1–27

27. Gössling, S., & Schulz, U. (2005). Tourism-Related Migration in Zanzibar, Tanzania. *Tourism Geographies*, 7(1), 43–62.

28. Groizard, J. L., Ismael, M., & Santana-Gallego, M. (2021). Political Upheavals, Tourism Flight, and Spillovers: The Case of the Arab Spring. *Journal of Travel Research*

29. Helbling, M., & Meierrieks, D. (2015). The effect of transnational terrorism on migration policy change. *Journal of Peace Research*
30. Higgins-Desbiolles, F., Blanchard, L.-A., & Urbain, Y. (2021). Peace through tourism: Critical reflections on the intersections between peace, justice, sustainable development and tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 1–17
31. Holbrook, D., & Horgan, J. (2019). Terrorism and Ideology: Cracking the Nut. *Perspectives on Terrorism*, 13(6), 2–15.
32. Illés, S., & Michalkó, G. (2008). *Relationships between International Tourism and Migration in Hungary: Tourism Flows and Foreign Property Ownership. Tourism Geographies*, 10(1), 98–118.
33. Imran, Muhammad & Nordin, Rohaida. (2019). Definitional Dilemma of “Terrorism” Under International Law. *JURNAL UNDANG-UNDANG DAN MASYARAKAT*,
34. K.B. Antwi-Boasiako, J. H. Hasbun(2019). Terrorism and the military institution: History and Definitions, *International Journal of Political Science (IJPS)* Volume 5, Issue 4, 2019, PP 35-47 ISSN 2454-9452
35. Kim, M., Choi, K. H., & Leopkey, B. (2019). The influence of tourist risk perceptions on travel intention to mega sporting event destinations with different levels of risk. *Tourism Economic*
36. Khan, A., Bibi, S., Lyu, J., Raza, A., Hayat, H., & Meo, M. S. (2020). Unraveling the Nexuses of Tourism, Terrorism, and Well-Being: Evidence from Pakistan. *Journal of Hospitality & Tourism Research*

37. Kôvári, I., & Zimányi, K. (2007). Safety and security in the age of global tourism. *Applied Studies in Agribusiness and Commerce – APSTRACT*, Agroinform Publishing House, Budapest, 60-62.
38. Lajić, I. (2010.): „Migracije i regionalni razvoj Hrvatske“, Zagreb: Institut za migracije i narodnost
39. Lasoen, K. (2017). For Belgian eyes only: Intelligence cooperation in Belgium. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 30(3), 464-490
40. Li, T. E., McKercher, B., & Chan, E. T. H. (2019). Towards a conceptual framework for diaspora tourism. *Current Issues in Tourism*, 1–18.
41. Mežnarić, S. (2003.): „Migracijske aktualnosti: stanje, problemi, perspektive paradigmi istraživanja“, *Migracijske i etničke teme*, Vol. 19., No.4.
42. Martin, Gus. (2017). Types of Terrorism. 10.4018/978-1-5225-0703-1.ch001
43. Meindl, A. (2018). *The Impacts of Terrorism on Tourism in the EU*. Vienna
44. Millington, Chris (2018). Were we terrorists? History, terrorism, and the French Resistance. *History Compass*, 16 (2). e12440-e12440. ISSN 1478-0542
45. Migration Policy Institute, *Top Statistics on Global Migration and Migrants*, Washington, 2022.
46. Mohamed, Tamer Z.F and Elseyoufi, Tamer S. (2018) "Terrorism in the Middle East: Implications on Egyptian Travel and Tourism," *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*: Vol. 6: Iss. 3, Article 7

47. Möhring, M. (2014). *Tourism and Migration:: Interrelated Forms of Mobility. Comparativ.*
48. Mortet, Sabrina & Nadi, Moufida & Karima, Djallam. (2021). *Tourism and migration nexus, understanding the relationship between the two phenomena through MLT and TLM theories.*
49. Nogueira Reis, Pedro & Seabra, Claudia & Abrantes, Jose Luis. (2019). *The influence of terrorism in tourism arrivals: A longitudinal approach in a Mediterranean country. Annals of Tourism Research*
50. OECD Working Party on Migration (2005), "The Labor Market Integration of Immigrants in OECD Countries and Temporary Migration," Paris: France
51. OECD (2003), "Labor Shortages and the Need for Immigrants: A Review of Recent Studies," Paris: France
52. Okafor, Luke & Khalid, Usman & Burzynska, Katarzyna. (2021). *The Effect of Migration on International Tourism Flows: The Role of Linguistic Networks and Common Languages. Journal of Travel Research. 61. 10.1177/00472875211008250.*
53. Provenzano, D. (2020). *The migration–tourism nexus in the EU28. Tourism Economics, 26(8), 1374-1393*
54. Salazar, N. B. (2020). *Labour migration and tourism mobilities: Time to bring sustainability into the debate. Tourism Geographies, 1–11.*
55. Santana-Gallego, M., & Paniagua, J. (2020). *Tourism and migration: Identifying the channels with gravity models. Tourism Economics, 135481662097259.*
56. Seabra, C., Reis, P., & Abrantes, J. L. (2020). *The influence of terrorism in tourism arrivals: A longitudinal approach in a Mediterranean country. Annals of tourism research, 80, 102811.*

57. Sinha, Shreya. (2023). Migration and Terrorism in Europe: A Nexus of Two Crises. *International Journal on Responsibility*. 5. 10.62365/2576-0955.1059.
58. Tahir, M. (2018). Terrorism and its Determinants: Panel Data Evidence from 94 Countries. *Applied Research in Quality of Life*
59. Terrorism and Migration: An Overview, *Journal: British Journal of Political Science*, : 2020, ISSN: 1469-2112
60. United Nations. (2023). High-Level International Conference on Regional Cooperation: Conference Report. United Nations: https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/ct_week_2023_visibility_report.pdf
61. Yamamoto, M. M. (2017). The Cause and Threat of Terrorism. In *Terrorism Against Democracy: Based in Part on Stansfield Turner's University of Maryland Course, "Terrorism & Democracy"* (pp. 56–70). Center for International & Security Studies, U. Maryland.
62. *The International Journal of Ethical Leadership*, Vol. 2 (2013), Art. 15
63. Williams, A. M., & Hall, C. M. (2000). Tourism and migration: New relationships between production and consumption. *Tourism Geographies*, 2(1), 5–27.
64. Williams, P. W., & Gill, A. M. (2006). A Research Agenda for Tourism Amenity Migration Destinations. *Tourism Recreation Research*, 31(1), 92–98
65. World Bank (2006) "Global Economic Prospects 2006: International Remittances and Migration," Washington, DC: United States.

66. Xiong, Y., Zhang, Y., & Lee, T. J. (2019). The rural creative class: An analysis of in-migration tourism entrepreneurship. *International Journal of Tourism Research*.
67. Zhou Z. (2022). Critical shifts in the global tourism industry: perspectives from Africa. *GeoJournal*, 87(2), 1245–1264.

Web stranice:

1. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/terrorism>
2. Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population:_23.8_million_nonEU_citizens_living_in_the_EU_on_1_January_2022
3. European commission: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en
4. European Council: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/24/statement-on-terrorist-attacks-in-brussels-on-22-march/>
5. IOM, UN Migration: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>
6. Journals.openedition: <https://journals.openedition.org/belgeo/20688>
7. Migration Policy Institute (MPI) tabulation of data from the United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA), Population Division, International Migrant Stock 2020: Destination: <https://www.migrationpolicy.org/article/top-statistics-global-migration-migrants>

8. Our world in data: <https://ourworldindata.org/terrorism>
9. Pub.be: <https://pub.be/fr/re-visitbrussels-et-ses-plaisirs/>
10. Reuters: <https://www.reuters.com/article/idUSKBN148287/>
11. Statista: <https://www.statista.com/topics/962/global-tourism/#statisticChapter>
12. Washington Post: <https://www.washingtonpost.com/news/the-switch/wp/2016/03/22/belgian-officials-urge-people-to-turn-to-social-media-in-wake-of-bombings/?noredirect=on>
13. World migration data snapshot
<https://worldmigrationreport.iom.int/sites/g/files/tmzbd11691/files/documents/WMR-Data-Snapshot-Largest-migration-corridors.pdf>

POPIS ILUSTRACIJA:

Popis slika:

Slika 1 Razvoj terorizma kroz povijest:.....	8
Slika 2 Broj smrtnih slučajeva uzrokovanih terorističkim napadima prema metodi napada (1970-2021).....	9
Slika 3: Vrste terorizma	10
Slika 4 Najčešći razlozi terorizma.....	12
Slika 5: Utjecaj pandemije COVID-19 na međunarodne migracije.....	20
Slika 6: Imigracija u Europsku uniju i emigracija izvan Europske unije (2013. – 2021.)	23
Slika 7 Zemlje s najvećim stopama useljavanja u Europsku uniju u 2021.....	24
Slika 8 Najveći migracijski tokovi u svijetu (2020.).....	25
Slika 9 Broj i udio globalnih migranata u ukupnoj populaciji (1960-2020).....	28
Slika 10 Broj međunarodnih turističkih dolazaka u svijetu 1950-2023	42
Slika 11 Slika iz kampanje nakon napada - Turistička organizacija Bruxellesa	45
Slika 12 Ukupan broj dolazaka u Bruxelles siječanj-prosinac.....	49
Slika 13 Ukupni dolasci u Bruxelles 2010.-2017.....	50

Popis tablica:

Tablica 1: Vrste migracija.....	18
Tablica 2: Međunarodne migracije i ograničenja putovanja tijekom pandemije	22
Tablica 3: Najzastupljeniji sektori migranata	26
Tablica 4: Najzastupljenija zanimanja migranata	27
Tablica 5: Pregled istraživanja: Povezanost migracija i turizma	31
Tablica 6: Pregled istraživanja: Utjecaj terorizma na turizam i dobrobit.....	36
Tablica 7 Broj dolazaka 2016 godina	48
Tablica 8 Dolasci Bruxelles 2010.-2017	50